

Våldsbrott och brottsoffer

Sammanfattning

I detta ärende behandlar utskottet olika frågor om våldsbrott och brottsoffer i motioner som väckts under den allmänna motionstiden år 2002.

Motionerna gäller bl.a. stöd i olika former till brottsoffer, skydd för utsatta kvinnor, olika myndigheters åtgärder för att skydda och stödja brottsoffer samt stöd till unga brottsoffer.

Utskottet avstyrker samtliga motionsyrkanden.

Till betänkandet har fogats 27 reservationer och två särskilda yttranden.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	4
Utskottets överväganden	8
Allmänt om brottsoffer	8
Europeiskt samarbete för bättre brottsofferskydd.....	12
Trygghetspaket för hotade kvinnor, m.m.....	14
Straffrättsliga överväganden.....	16
Grov kvinnofridskränkning	16
Sexualbrott.....	17
Misshandel av kvinnor och barn.....	18
Könsstympning.....	20
Obligatorisk häktning	21
Myndigheters åtgärder.....	22
Polisens insatser m.m.	22
Sekretessåtgärder till skydd för hotade kvinnor m.m.....	26
Bemötande av brottsoffer m.m.	28
Information om permissioner	30
Kompetenshöjande åtgärder	31
Utbildning och kompetensutveckling inom rättsväsendet	31
Forskning och utredning.....	34
Rättsligt biträde för målsäganden och anhöriga m.m.	35
Unga brottsoffer.....	38
Reservationer.....	42
1. Allmänt om brottsoffer (punkt 1).....	42
2. Allmänt om brottsoffer (punkt 1).....	42
3. Åtgärder mot våld mot kvinnor och barn (punkt 2).....	43
4. Haverikommission vid dödligt våld (punkt 3).....	43
5. Trygghetspaket för hotade kvinnor (punkt 5).....	44
6. Utvärdering av fridskränkingsreformen (punkt 6).....	45
7. Straffskalan för grov kvinnofridskränkning (punkt 7).....	45
8. Våldtäkt (punkt 8).....	46
9. Påföljder för sexualbrott (punkt 9).....	46
10. Preskription av sexualbrott mot barn (punkt 10)	47
11. Misshandel av kvinnor och barn (punkt 11)	47
12. Könsstympning (punkt 12).....	48
13. Polisens insatser (punkt 14).....	48
14. Socialtjänstens skyldighet att anmäla brott (punkt 15).....	49
15. Sekretessåtgärder till skydd för hotade kvinnor (punkt 16).....	49
16. Sekretessåtgärder till skydd för hotade kvinnor (punkt 16).....	50
17. Bemötande av brottsoffer m.m. (punkt 17).....	51
18. Information om permissioner (punkt 18).....	51

19. Ökad kompetens inom rättsväsendet om brottsoffer (punkt 19).....	52
20. Ökad kompetens inom rättsväsendet om brottsoffer (punkt 19).....	52
21. Kompetens om invandrarkvinnors situation m.m. (punkt 20).....	53
22. Ökad kompetens om samkönat partnervåld (punkt 21).....	54
23. Behandling av misshandlande män (punkt 22).....	54
24. Kriminalstatistik rörande sexuella övergrepp mot barn (punkt 23).....	55
25. Situationen för äldre och funktionshindrade brottsoffer (punkt 24).....	55
26. Rättsligt biträde till kvinnliga brottsoffer (punkt 25).....	56
27. Brottsofferstatus till barn som bevittnar våld inom familjen (punkt 27).....	56
Särskilda yttranden.....	58
1. Europeiskt samarbete för bättre skydd av brottsoffer (punkt 4)	58
2. Stödperson (punkt 26)	58
Förteckning över behandlade förslag	59
Motioner från allmänna motionstiden	59

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Allmänt om brottsoffer

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ju312 yrkande 2, 2002/03:Ju320 yrkande 1, 2002/03:Ju364 yrkande 17, 2002/03:Ju369 yrkande 1 och 2002/03:So451 yrkande 1.

Reservation 1 (m, fp, kd, c)

Reservation 2 (mp)

2. Åtgärder mot våld mot kvinnor och barn

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ju208, 2002/03:Ju249 yrkande 8 och 2002/03:Ju348.

Reservation 3 (v, c)

3. Haverikommission vid dödligt våld

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ju234 yrkande 1 och 2002/03:Ju253 yrkande 1.

Reservation 4 (m, fp, c)

4. Europeiskt samarbete för bättre skydd av brottsoffer

Riksdagen avslår motion 2002/03:Ju341 yrkande 4.

5. Trygghetspaket för hotade kvinnor

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ju234 yrkande 6, 2002/03:Ju288, 2002/03:Ju363 yrkandena 1–3 och 2002/03:A242 yrkande 37.

Reservation 5 (fp, kd)

6. Utvärdering av fridskränkingsreformen

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ju260, 2002/03:Ju363 yrkande 7 och 2002/03:A242 yrkande 33.

Reservation 6 (m, fp, kd)

7. Straffskalan för grov kvinnofridskränkning

Riksdagen avslår motion 2002/03:Ju234 yrkande 13.

Reservation 7 (m, fp)

8. Våldtäkt

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ju234 yrkande 14, 2002/03:Ju249 yrkande 17, 2002/03:Ju332, 2002/03:Ju363 yrkandena 8 och 9, 2002/03:So451 yrkande 2 samt 2002/03:A242 yrkande 39.

Reservation 8 (m, fp, kd, c)

9. Påföljder för sexualbrott

Riksdagen avslår motion 2002/03:A315 yrkande 9 i denna del.

Reservation 9 (m)

10. Preskription av sexualbrott mot barn

Riksdagen avslår motion 2002/03:Ju328.

Reservation 10 (fp, kd, c)

11. Misshandel av kvinnor och barn

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ju236 yrkande 3, 2002/03:Ju253 yrkande 4 och 2002/03:A315 yrkande 9 i denna del.

Reservation 11 (m)

12. Könsstympning

Riksdagen avslår motion 2002/03:Ju233 yrkandena 1 och 3.

Reservation 12 (m, fp, c)

13. Obligatorisk häktning

Riksdagen avslår motion 2002/03:A315 yrkande 8.

14. Polisens insatser

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ju234 yrkande 2, 2002/03:Ju249 yrkande 10, 2002/03:Ju253 yrkande 5, 2002/03:Ju363 yrkande 12 och 2002/03:A242 yrkande 34.

Reservation 13 (m, fp, kd, c)

15. Socialtjänstens skyldighet att anmäla brott

Riksdagen avslår motion 2002/03:Ju279 yrkande 3.

Reservation 14 (m, kd, c)

16. Sekretessåtgärder till skydd för hotade kvinnor

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ju249 yrkande 7 och 2002/03:Ju250 yrkande 2.

Reservation 15 (m)

Reservation 16 (c)

17. Bemötande av brottsoffer m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ju249 yrkande 12, 2002/03:Ju312 yrkande 1, 2002/03:Ju320 yrkande 2 och 2002/03:Ju363 yrkande 17.

Reservation 17 (m, fp, kd, c)

18. Information om permissioner

Riksdagen avslår motion 2002/03:Ju369 yrkande 3.

Reservation 18 (m, fp, kd, c)

19. Ökad kompetens inom rättsväsendet om brottsoffer

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ju249 yrkande 11, 2002/03:Ju250 yrkande 7, 2002/03:Ju253 yrkande 3, 2002/03:Ju283 yrkande 2 samt 2002/03:Ju363 yrkandena 13 och 18.

Reservation 19 (m, fp, kd, c)

Reservation 20 (v, mp)

20. Kompetens om invandrarkvinnors situation m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ju250 yrkande 4, 2002/03:Ju279 yrkande 2 och 2002/03:Sf226 yrkande 11.

Reservation 21 (m, fp)

21. Ökad kompetens om samkönat partnervåld

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ju234 yrkande 17 och 2002/03:L249 yrkande 13.

Reservation 22 (fp)

22. Behandling av misshandlande män

Riksdagen avslår motion 2002/03:Ju250 yrkande 8.

Reservation 23 (m)

23. Kriminalstatistik rörande sexuella övergrepp mot barn

Riksdagen avslår motion 2002/03:Ju361 yrkande 2.

Reservation 24 (m, fp, kd, c)

24. Situationen för äldre och funktionshindrade brottsoffer

Riksdagen avslår motion 2002/03:Ju283 yrkande 7.

Reservation 25 (v)

25. Rättsligt biträde till kvinnliga brottsoffer

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ju249 yrkande 9 och 2002/03:A242 yrkande 38.

Reservation 26 (m, c)

26. Stödperson

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ju250 yrkandena 3 och 5 samt 2002/03:Ju369 yrkande 6.

27. Brottsofferstatus till barn som bevittnar våld inom familjen

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ju224 yrkande 3, 2002/03:Ju234 yrkande 11, 2002/03:Ju244, 2002/03:Ju249 yrkande 16, 2002/03:Ju253 yrkande 2, 2002/03:Ju334, och 2002/03:So510 yrkande 5.

Reservation 27 (m, fp, kd, c)

28. Ökat stöd till unga brottsoffer

Riksdagen avslår motion 2002/03:Ju251.

Stockholm den 27 mars 2003

På justitieutskottets vägnar

Johan Pehrson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Johan Pehrson (fp), Susanne Eberstein (s), Alice Åström (v), Beatrice Ask (m), Lennart Nilsson (s), Helena Zakariasén (s), Ragnwi Marcelind (kd), Elisebeht Markström (s), Jeppe Johnsson (m), Yilmaz Kerimo (s), Johan Linander (c), Göran Norlander (s), Joe Frans (s), Leif Björnlod (mp), Kerstin Andersson (s), Hillevi Engström (m) och Karin Granbom (fp).

Utskottets överväganden

I detta betänkande behandlar utskottet ett antal motioner med anknytning till frågor om våldsbrott och brottsoffer. Motionerna har väckts under den allmänna motionstiden år 2002.

Allmänt om brottsoffer

I detta avsnitt behandlas ett antal motioner om mer övergripande insatser på brottsofferområdet. Utskottet föreslår att samtliga motioner avslås. Utskottet hänvisar bl.a. till genomförda reformer och en till riksdagen överlämnad proposition rörande insatser för barn i utsatta situationer. Jämför reservationerna 1–4.

I motionerna Ju208 och Ju249 (båda c) begärs att en nollvision avseende våld mot kvinnor respektive mot kvinnor och barn antas. I motion Ju348 (v) efterfrågas ett åtgärdsprogram avseende mäns hot och våld mot kvinnor i syfte att förebygga och förhindra dödligt våld mot kvinnor i nära relationer. I motion Ju320 (m) anförs att en ny strategi för stödet till brottsoffer bör utformas, innebärande bl.a. ett tydligt samhälleligt ställningstagande för brottsoffret. I motionerna Ju364 (fp) och Ju369 (m) anförs att brottsoffrens ställning bör stärkas, bl.a. genom ökad lagföring av gärningsmän samt större trygghet för, bättre bemötande av och mer information till brottsoffren. I motion So451 (v) efterfrågas återrapporteringskrav till regeringen för olika myndigheter, bl.a. Rikspolisstyrelsen, Riksåklagaren, Kriminalvårdsstyrelsen och Brottsoffermyndigheten, avseende myndigheternas arbete mot sexualiserat våld. I motion Ju312 (kd) anförs att all lagstiftning rörande brottsoffer bör samlas i en särskild brottsofferbalk.

Brottsoffrens behov av skydd och stöd har under de senaste två decennierna varit föremål för en mängd olika utredningar och förslag. Våren 1995 föreslog utskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande (bet. 1994/95:JuU13) ett tillkännagivande om att det behövdes en utvärdering av de åtgärder som vidtagits på brottsofferområdet under den senaste tioårsperioden. Regeringen beslutade i juni samma år att tillkalla en särskild utredare med uppgift bl.a. att åstadkomma en utvärdering av det lagstiftningsarbete m.m. som ägt rum. Utredningen, som antog namnet Brottsofferutredningen, redovisade sitt uppdrag i betänkandet BROTTSOFFER – Vad har gjorts? Vad bör göras? (SOU 1998:40). I betänkandet lämnades en lång rad förslag som berör brottsoffrens ställning och hur dessa bemöts i rättsväsendet och inom hälso- och sjukvården. Här kan bl.a. nämnas förslag rörande lagstiftningen om besöksförbud, målsägandebiträdes uppgifter, stödperson i rättegång, medling och utbildning för personal inom bl.a. rättsväsendet som kommer i kon-

takt med brottsoffer. Även frågor om brottsskadeersättning och åtgärder med anledning av hot mot målsägande och vittnen berördes i betänkandet.

De av Brottsofferutredningen lämnade förslagen behandlades i riksdagen vid flera olika tillfällen. Ett antal av förslagen togs upp i proposition 2000/01:79 Stöd till brottsoffer. I propositionen lämnade regeringen en redovisning av pågående arbete med brottsofferfrågor och presenterade bl.a. en strategi för det fortsatta stödet till brottsoffren. Strategin bygger på tanken att hela samhället måste engageras. Det handlar bl.a. om förbättrat samarbete mellan rättsväsendets myndigheter, utbildningsinsatser och forskning. Socialtjänstens uppgifter skall förtydligas och ett ökat stöd skall ges till vittnen och målsägande.

Vid behandlingen av nämnda proposition våren 2001 ställde sig riksdagen bakom regeringens överväganden och avslog motionsyrkanden liknande flera av de nu aktuella (bet. 2000/01:JuU20, rskr. 205).

I anslutning till antagandet av propositionen Stöd till brottsoffer gav regeringen i juni 2001 ett stort antal myndigheter olika uppdrag i syfte att förverkliga regeringens intentioner. Bland annat gavs Rikspolisstyrelsen och Riksåklagaren i uppdrag att upprätta handlingsplaner för hur myndigheterna i fortsättningen avser att arbeta för att se till att berättigade krav från brottsoffer på myndigheterna uppfylls. I uppdragen ingår också att Riksåklagaren och Rikspolisstyrelsen i samråd skall utarbeta en metod för kvalitetssäkringsarbete på brottsofferområdet. Rikspolisstyrelsen och Riksåklagaren redovisade sina respektive uppdrag i februari 2003.

Rikspolisstyrelsen redovisar i sin handlingsplan ett antal konkreta åtgärder avseende det fortsatta brottsofferarbetet inom polisen. Det rör bl.a. åtgärder för att förbättra samverkan mellan polismyndigheterna och andra myndigheter, organisationer och andra aktörer i lokalsamhället, bättre rutiner för att kunna göra tidiga och kontinuerliga hot- och riskbedömningar, åtgärder för att säkerställa en effektiv förundersökningsledning samt att åtgärder för att säkerställa att brottsoffer får relevant, begriplig och fortlöpande information i det egna ärendet.

Riksåklagaren redovisar också i sin handlingsplan ett antal åtgärder för att förbättra brottsofferarbetet inom åklagarväsendet. Det rör sig här bl.a. om rutiner för information till och bemötande av brottsoffer och åtgärder för att ärenden med särskilt sårbara eller utsatta brottsoffer i möjligaste mån skall handläggas av åklagare med särskild kompetens och av samma åklagare från förundersökning till rättegång. Vidare planeras en handbok för åklagares bemötande av brottsoffer och kompetensutveckling rörande åklagarnas hantering av målsägandenas enskilda anspråk.

Rikspolisstyrelsen och Riksåklagaren redovisar också i respektive handlingsplan uppdraget att i samråd med varandra utarbeta en metod för kvalitetssäkring av polisens och åklagarnas arbete på brottsofferområdet. De metoder som utarbetats innehåller främst löpande enkätundersökningar i olika former, riktade till brottsoffer som kommit i kontakt med rättsväsendet. Enkätundersökningarna syftar till att ge en uppfattning om hur brottsoffer upple-

ver rättsväsendets bemötande. Vidare planeras självutvärderingar där anställda inom åklagarväsendet respektive polisväsendet först får redovisa hur de tror att brottsoffer upplever sig bemötta av dem själva, varefter de konfronteras med resultaten av undersökningar om hur brottsoffer anser sig bemötta.

Regeringen tillsatte i december 2001 en utredning med uppdrag att lämna förslag på åtgärder som ökar skyddet för olika grupper av hotade och miss-handlade målsägande och vittnen (dir. 2001:107). Utredningen, som har antagit namnet Personsäkerhetsutredningen, avgav i augusti 2002 delbetänkandet Nationell handlingsplan mot våld i nära relationer (SOU 2002:71). I delbetänkandet ges förslag syftande till att motverka våld inom familjen och till att erbjuda utsatta kvinnor och andra närstående skydd och stöd. Utredningen föreslår bl.a. att en nationell handlingsplan mot våld i nära relationer antas, innefattande ett antal myndighetsuppdrag och åtgärder som syftar till att förstärka skyddet för våldsutsatta kvinnor och andra närstående. Det handlar t.ex. om att ytterligare förbättra myndigheternas handlägningsrutiner rörande familjevåldsärendena och att utveckla nya arbetsmetoder. Vidare innehåller handlingsplanen en ökad ekonomisk satsning på kvinnojourerna. För att tillgodose behovet av en förstärkt nationell samordning av insatserna föreslås att en särskild samordnare utses i samband med att den Nationella handlingsplanen antas. Personsäkerhetsutredningens delbetänkande bereds för närvarande inom Justitiedepartementet.

I detta sammanhang kan även nämnas att regeringen den 20 mars 2003 överlämnade en proposition till riksdagen (prop. 2002/03:70) med förslag till ett antal lagändringar som i första hand syftar till att motverka våld mellan personer som är eller har varit närstående. I propositionen föreslås bl.a. ändringar i lagen (1988:688) om besöksförbud som innebär att ett besöksförbud skall kunna avse den gemensamma bostaden och utvidgas till ett större geografiskt område än vad som idag är möjligt.

Värt att nämna här är också propositionen om stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m. (prop. 2002/03:53) i vilken regeringen föreslår ett antal lagstiftningsåtgärder i syfte att stärka skyddet för dessa barn. Bland annat föreslås införande av en gemensam skyldighet för bl.a. polisen, socialtjänsten och skolan att samverka kring barn och ungdomar som far illa eller riskerar att fara illa. Vidare föreslås en särskild straffskärpningsgrund i brottsbalken för sådana fall då ett brott varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person.

I regleringsbrevet för år 2003 har regeringen givit Riksåklagaren respektive Rikspolisstyrelsen i uppdrag att redovisa det brottsbekämpande arbete som har bedrivits när det gäller bl.a. våld mot kvinnor och mot barn. Redovisningen skall innehålla en sammanhållen nationell beskrivning och analys av hur verksamheten har utvecklats och dess resultat. Utskottet återkommer nedan i betänkandet, främst under rubriken Myndigheternas åtgärder, med ytterligare redogörelser för en del av de insatser som olika myndigheter gör för brottsoffren.

Utskottet har behandlat liknande yrkanden som de nu aktuella tidigare, senast i februari 2002 (bet. 2001/02:JuU11 s. 6 f).

Utskottet instämmer i vad bland annat motionärerna bakom Ju364 och Ju369 anför om betydelsen av ett väl fungerande rättsväsende där gärningsmän lagförs. Det övergripande målet för kriminalpolitiken är också att minska brottsligheten och öka människors trygghet. Riksdagen har i olika sammanhang, bl.a. i samband med behandling av statsbudgeten, klargjort att det är viktigt att fler brott klaras upp och leder till lagföring och att detta är prioriterade uppgifter för polisen respektive åklagarväsendet. Riksdagen har också uttalat att polisen skall utveckla sin förmåga att förebygga och bekämpa våldsbrott, bl.a. våld mot kvinnor och barn (bet. 2002/03:JuU1 s. 34 f och s. 57).

Det är naturligtvis också mycket viktigt att olika åtgärder inriktade på att ge brottsoffren stöd vidtas. Här handlar det, som regeringen anförde i proposition 2000/01:79 Stöd till brottsoffer, mycket om att ändra attityder. Bland annat Riksåklagaren och Rikspolisstyrelsen har, som redovisats ovan, utarbetat handlingsplaner med konkreta åtgärder för det fortsatta brottsofferarbetet. Utskottet behandlar i kommande avsnitt bl.a. insatser av olika myndigheter och bemötandefrågor.

Genom de av regeringen föreslagna utökade möjligheterna till användning av besöksförbud ges större möjligheter till skydd och stöd för kvinnor som utsatts för eller riskerar att utsättas för hot och våld i en nära relation. Barnens situation som brottsoffer uppmärksammas i proposition 2002/03:53, genom de förslag som ges där.

Önskemålet i motion So451 om återrapporteringskrav rörande sexualiserat våld får till stor del anses tillgodosett genom de uppdrag regeringen givit bl.a. Riksåklagaren och Rikspolisstyrelsen i respektive regleringsbrev för år 2003.

Utskottet kan inte se att införande av en särskild brottsofferbalk skulle vara en verkningsfull åtgärd i arbetet mot brott och för att stödja och hjälpa brottsoffer. I stället är det konkreta åtgärder som behövs på en mängd olika områden för att dessa syften bättre skall kunna uppnås.

Utskottet avstyrker bifall till motionerna Ju208, Ju249, Ju312, Ju320, Ju348, Ju364, Ju369 och So451 i nu behandlade delar.

I motionerna Ju234 (fp) och Ju253 (m) begärs att en haverikommission inrättas som kan tillsättas vid dödligt våld – såvitt avser motion Ju234 – mot närstående kvinnor och – såvitt avser motion Ju253 – mot barn.

Regeringen överlämnade den 20 februari 2003 propositionen Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m. (prop. 2002/03:53). I propositionen föreslås ett flertal lagstiftningsåtgärder i syfte att stärka skyddet för barn i utsatta situationer, bl.a. inom socialtjänstens samt på hälso- och sjukvårdens område. Regeringens förslag bygger på förslag som kommittén mot barnmisshandel lämnade i sitt slutbetänkande Barnmisshandel – Att förebygga och åtgärda (SOU 2001:72).

När det gäller utredningar vid barns död aviserar regeringen i propositionen att Socialstyrelsen skall få i uppdrag att utreda och analysera förutsättning-

arna för att utforma ett system för dödsfallsutredningar när barn avlidit på grund av mord, dråp eller misshandel, bl.a. med avseende på sekretesshinder och organisation. Regeringen anför att det redan idag alltid genomförs s.k. rättsmedicinsk obduktion när ett brott misstänks i samband med ett barns död. Dödsfallsutredningar, något som redan förekommer i vissa andra länder, görs emellertid inte för att fastställa dödsorsaken utan för att utifrån ett helhetsperspektiv försöka förstå vad som inträffat och hur det kunnat ske. Huvudsyftet är att utskilja mönster, såväl i familjen som i samhället, som kan antas ha varit av betydelse för dödsfallet. Dödsfallsutredningar ger information om hur samhällets skydds nät fungerar för de barn som far mest illa, och utifrån detta kan slutsatser dras om vilka förändringar som behöver vidtas. Det kan handla om lagändringar, metodutveckling, bättre och tydligare samverkan, forskning och utbildning.

Regeringen anför i propositionen att ett system med dödsfallsutredningar bör prövas i en målgrupp avgränsad till barn i åldern 0–17 år som avlidit på grund av mord, dråp och misshandel, vilket skulle innebära 10–12 utredningar per år. I målgruppen inkluderas inte bara vuxnas våld mot barn utan också barns våld mot varandra. Att utveckla ett system för dödsfallsutredningar för barn som avlidit i samband med våld eller misshandel kräver emellertid ytterligare utredning och analys, bl.a. vad gäller sekretessfrågor. Regeringen avser därför att, som just nämnts, uppdra åt Socialstyrelsen att genomföra en sådan utredning (prop. 2002/03:53 s. 66 f).

Utskottet behandlade liknande yrkanden som de nu aktuella i februari 2002 (bet. 2001/02:JuU10 s. 16 f).

Utskottet instämmer i vad motionärerna anför om vikten av att samhället på olika sätt skaffar sig tillräckliga kunskaper om orsakerna till dödligt våld mot närstående för att i framtiden på bästa sätt kunna förhindra att barn och kvinnor dödas av närstående. Som nämnts ovan avser också regeringen att – efter att Socialstyrelsen genomfört en utredning och analys beträffande bl.a. sekretessfrågor – låta pröva ett system med s.k. dödsfallsutredningar när barn avlidit på grund av mord, dråp och misshandel. Härigenom får önskemålen från motionärerna bakom Ju253 anses i huvudsak tillgodosedda. När det gäller motsvarande dödsfallsutredningar vid dödligt våld mot kvinnor anser utskottet att det är lämpligt att först låta pröva och utvärdera dödsfallsutredningar beträffande barn innan ställning tas till om det skulle kunna vara en meningsfull åtgärd även vid dödligt våld mot kvinnor. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna Ju234 och Ju253 i nu behandlade delar.

Europeiskt samarbete för bättre brottsoffskydd

I detta avsnitt behandlas ett motionsyrkande om Sveriges roll i det europeiska samarbetet kring brottsoffer. Utskottet föreslår, med hänvisning till pågående arbete inom EU, att motionsyrkandet avslås.

I motion Ju341 (kd) anförs att arbetet med att utveckla det europeiska samarbetet för bättre brottsofferskydd måste fortsätta.

I programmet inför Sveriges ordförandeskap i Europeiska rådet under första halvåret 2001 angavs att Sverige skulle verka för att besluten från det särskilda toppmötet i Tammerfors år 1999 skulle följas upp. I slutsatserna från Tammerfors framhölls att miniminormer för skydd av brottsoffer bör utarbetas, särskilt när det gäller offrens tillgång till rättvisa och rätt till skadestånd, inbegripet ersättning för juridiska kostnader. Vidare angavs att det bör inrättas nationella program för såväl statliga som icke-statliga åtgärder för bistånd till och skydd för offren.

Av ordförandeprogrammet framgick dessutom bl.a. att Sverige avsåg att verka för att medlemsstaternas samarbete bygger på hörnstenarna förebyggande av brott, bekämpande av brott och reparation av följderna av brott. En självklar utgångspunkt var att arbetet baseras på respekt för alla människors lika värde. Sverige kommer att fortsätta att vara pådrivande när det gäller att föra in de brottsförebyggande aspekterna i EU-samarbetet. Arbetet med att stärka brottsoffrens ställning i rättsprocessen skall drivas vidare. Särskild kraft kommer också att ägnas åt åtgärder mot handel med människor, särskilt kvinnor och barn.

Under det svenska ordförandeskapet antog Europeiska unionens råd den 15 mars 2001 ett rambeslut om brottsoffrets ställning i straffrättsliga förfaranden. Enligt rambeslutet skall medlemsstaterna bl.a. säkerställa att brottsoffer får möjlighet att höras under det rättsliga förfarandet och lägga fram bevis (artikel 3), att de får tillgång till relevant information för att kunna bevaka sina intressen (artikel 4) samt att de erhåller ett adekvat skydd för sig själva och, vid behov, för sina familjer (artikel 8).

Europeiska kommissionen lade i september 2001 fram en grönbok, Ersättning till brottsoffer (KOM [2001] 536 slutlig). Syftet med grönboken var bl.a. att starta ett samråd med alla berörda parter om åtgärder som skulle kunna vidtas på gemenskapsnivå för att förbättra de statliga ersättningarna till brottsoffer i EU.

Efter remissbehandling av grönboken lämnade Europeiska kommissionen den 16 oktober 2002 ett förslag till rådets direktiv om brottsofferersättning (2002/0247 [CNS]). Förslaget innehåller miniminormer för brottsoffers rätt till statlig ersättning samt särskilda bestämmelser för gränsöverskridande fall. Bland annat föreslår Europeiska kommissionen att brottsoffer skall ha rätt till förskottsutbetalning av den statliga ersättningen under vissa förutsättningar, nämligen om de grundläggande villkoren för ersättning är uppfyllda, det finns anledning att anta att det slutliga beslutet om ersättning inte kan fattas inom kort tid efter det att ansökan har lämnats in, det är befogat med hänsyn till sökandens ekonomiska förhållanden att betala ut förskott och det med rimlig säkerhet kan antas att gäringssmannen helt eller delvis inte kan fullgöra en dom eller ett beslut om skadestånd till brottsoffret (artikel 5 i förslaget). Enligt förslaget skall medlemsstaterna senast den 30 juni 2005 ha genomfört för

direktivets efterföljande nödvändiga författningsändringar. Kommissionens förslag till direktiv behandlas för närvarande i rådet på arbetsgruppsnivå.

Här kan också nämnas Daphneprogrammet, ett fyraårigt EU-program som arbetar med att motverka våld mot barn, ungdomar och kvinnor. Från svensk sida är Socialstyrelsen och Socialdepartementet representerade. Programmet gäller från den 1 januari 2000 t.o.m. den 31 december 2003 och har sammanlagt 20 miljoner euro att fördela. Hittills har ca 140 projekt erhållit ekonomiskt bidrag från Daphneprogrammet. Kommissionen har den 4 februari 2003 föreslagit att en andra fas, ett Daphne II-program, skall inrättas under perioden 2004–2008. Kommissionen föreslår att 65 miljoner euro skall kunna fördelas i programmet.

Utskottet behandlade motsvarande yrkande i februari 2002. Utskottet ansåg då att motionsyrkandet var tillgodosett genom det arbete som regeringen redan bedriver och planerar att fortsätta driva inom EU rörande brottsoffrens situation (bet. 2001/02:JuU11 s. 8 f).

Utskottet har inte ändrat sin uppfattning sedan föregående behandling av denna fråga utan kan tvärtom konstatera att arbetet inom EU rörande stöd och hjälp till brottsoffer fortsätter med oförminskad styrka och att den svenska regeringen är pådrivande i dessa frågor. Utskottet avstyrker motion Ju341 i nu behandlad del.

Trygghetspaket för hotade kvinnor, m.m.

I detta avsnitt behandlas bl.a. motionsyrkanden om trygghetsåtgärder för hotade och förföljda kvinnor, såsom fler trygghetspaket och möjlighet att få använda tårgas- och pepparspray i självförsvarssyfte. Utskottet föreslår att motionsyrkandena avslås. Jämför reservation 5 (fp, kd).

I motionerna Ju363 och A242 (båda kd) begärs att utsatta och hotade kvinnor i större utsträckning skall förses med olika hjälpmedel såsom trygghetspaket, larm och pepparspray.

I motionerna Ju234 (fp), Ju288 (m) och Ju363 (kd) anförs att regleringen för innehav av peppar- och tårgasspray på olika sätt bör lättas för kvinnor. I motion Ju234 begärs att förföljda och hotade kvinnor i större utsträckning skall få vapenlicens för tårgasspray. I Ju363 anförs att det bör bli lagligt för hotade kvinnor att använda pepparspray. I motion Ju288 anförs, med hänvisning till kvinnors behov av att kunna freda sig, att licenskravet för pepparspray bör tas bort.

Det är polisens uppgift att ge skydd åt hotade och förföljda personer. Sådana personer kan utrustas med särskilda s.k. trygghetspaket som polisen tillhandahåller. Det finns drygt 400 trygghetspaket i landet. Ett trygghetspaket består av en väska som innehåller bl.a. telefoner och larmanordningar. Enligt vad utskottet inhämtat har trygghetspaketen numera försetts med larmtelefoner som är kopplade till GSM-telesystemet. Avsikten är att telefonerna skall

kunna spåras genom användning av det s.k. GPS-systemet (Global Positioning System). Telefonerna har inledningsvis dragits med tekniska problem. Bland annat har batteriets drifttid varit mycket kort. I Stockholms län kommer 100 telefoner att ersättas med nya telefoner som har längre batteridrifttid.

Är det fråga om mycket allvarliga hot är det möjligt för den hotade personen att bl.a. få livvaktsskydd. På grund av de höga kostnaderna och intrånget i den hotade personens privatliv är det emellertid relativt ovanligt att den möjligheten används.

Under åren 1993–1997 bedrevs försök med att förse hotade och förföljda personer med pepparspray i självförsvarssyfte. Enligt vad som inhämtats från Rikspolisstyrelsen har erfarenheterna av försöksverksamheten inte varit särskilt goda. För att kunna förse hotade personer med pepparspray krävs att de beviljas vapenlicens. Vid prövning av licensfrågan framkom under försöksperioden inte sällan uppgifter om brister i den skyddade personens vandel, vilket hindrade att licens beviljades. Härtill kom att många hade svårt med handhavandet av sprayen. Bland annat dessa omständigheter medförde att få kvinnor utnyttjade möjligheten att disponera pepparspray i självförsvarssyfte. Några planer från Rikspolisstyrelsen att i framtiden verka för att trygghetspaketen utrustas med pepparspray finns för närvarande inte.

Inom Justitiedepartementet har bedömningen gjorts att Rikspolisstyrelsens försöksverksamhet med att låna ut peppar- och tårgasspray till bl.a. våldshotade kvinnor och utvärderingen av densamma inte har gett tillräckligt underlag för att kunna dra några slutsatser i frågan. Ett uppdrag till Rikspolisstyrelsen om att utreda förutsättningarna för och lämpligheten av att inleda en ny försöksverksamhet övervägs därför inom Justitiedepartementet.

Enligt regleringsbrevet för år 2003 skall Rikspolisstyrelsen bl.a. redovisa det brottsbekämpande arbete som har bedrivits när det gäller våld mot kvinnor och de åtgärder som vidtagits för att vidareutveckla polisens förmåga att göra hotbildsbedömningar.

Utskottet behandlade liknande yrkanden senast i februari 2002 (bet. 2001/02:JuU11 s. 13 f).

Utskottet kan konstatera att det inom polisorganisationen finns ett ganska stort antal trygghetspaket som hotade och förföljda kvinnor kan förses med. Dessa trygghetspaket är också föremål för materiella uppgraderingar.

När det gäller frågan om att förse hotade och förföljda kvinnor med tårgas- eller pepparspray har, som redovisas ovan, en försöksverksamhet bedrivits som gett ett begränsat utvärderingsresultat och delvis dåliga erfarenheter. Ett utredningsuppdrag till Rikspolisstyrelsen om förutsättningarna för en ny försöksverksamhet övervägs inom Justitiedepartementet. Mot bakgrund härav anser utskottet att det för närvarande inte finns skäl till något uttalande i denna fråga. Att, som motionären bakom Ju288 föreslår, helt ta bort kravet på vapenlicens för pepparspray kan enligt utskottets mening inte komma ifråga.

Motionerna Ju234, Ju288, Ju363 och A242 avstyrks i nu behandlade delar.

Straffrättsliga överväganden

I detta avsnitt behandlas ett antal motionsyrkanden med straffrättslig anknytning till brottsofferområdet, bl.a. rörande grov kvinnofridskränkning, sexualbrott och könsstympning. Utskottet föreslår att samtliga motionsyrkanden avslås. Utskottet hänvisar därvid bl.a. till gällande lagstiftning på området. Jämför reservationerna 6–12.

Grov kvinnofridskränkning

I motionerna Ju260 (m) och Ju363 (kd) begärs en utvärdering av fridskränkingsreformen och i motion A242 (kd) begärs att fridskränkingslagstiftningen förtydligas. I motion Ju234 (fp) yrkas att straffminimum för grov kvinnofridskränkning höjs till ett års fängelse.

Vid riksmötet 1997/98 lade regeringen fram propositionen Kvinnofrid (prop. 1997/98:55). Propositionen innehöll förslag till åtgärder mot våld mot kvinnor, prostitution och sexuella trakasserier i arbetslivet. Utskottet behandlade förslagen i betänkandet Kvinnofrid (1997/98:JuU13, rskr. 250, SFS 1998:393). I enlighet med ett av regeringen i propositionen framlagt förslag infördes i 4 kap. brottsbalken en ny paragraf, 4 a §, som upptar bestämmelser om brotten grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Paragrafen erhöll ny lydelse den 1 januari 2000 (prop. 1998/99:145, bet. 1999/2000:JuU3, rskr. 22, SFS 1999:845).

Enligt lagrummet gäller att den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken (alltså brott mot liv och hälsa, brott mot frihet och frid samt sexualbrott) mot en närstående eller tidigare närstående person döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för grov fridskränkning till fängelse, lägst sex månader och högst sex år. Har gärningarna begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, skall han i stället dömas för grov kvinnofridskränkning till samma straff.

Av förarbetena till bestämmelsen framgår att ett huvudsakligt motiv för denna varit att införa ett nytt brott som markerar det särskilt straffvärda i en långvarig och upprepad kränkning av en annan person och där förfarandet består av en serie i och för sig straffbelagda gärningar (prop. 1997/98:55 s. 74 f).

I maj 2000 publicerade Brottsförebyggande rådet (BRÅ) rapporten Grov kvinnofridskränkning – En kartläggning (BRÅ-rapport 2000:11). Rapporten innehåller en beskrivning av hur domstolarna har bedömt brottet och vilka kategorier män som dömts för brottet grov kvinnofridskränkning. Enligt BRÅ var det ännu för tidigt att dra några långtgående slutsatser om hur den nya lagstiftningen fungerar, men BRÅ konstaterade samtidigt att domstolarna betraktat brottet som särskilt allvarligt.

Inom Regeringskansliet finns en interdepartemental arbetsgrupp med representanter från Justitiedepartementet, Socialdepartementet och Näringsdepartementets jämställdhetsenhet. I denna arbetsgrupp används olika myndigheters återredovisningar av regeringsuppdrag inom ramen för kvinnofridsreformen som underlag för det fortsatta arbetet.

För att förstärka sitt arbete med att motverka våld mot kvinnor inrättade regeringen i maj 2000 även ett nationellt råd för kvinnofrid. Rådet skall vara ett forum där regeringen kan utbyta erfarenheter och idéer med företrädare för organisationer och forskare som är engagerade i frågor som rör våld mot kvinnor. Rådet skall även uppmärksamma problemområden som behöver åtgärdas. När rådet inrättades valde regeringen ut några prioriterade arbetsområden för rådet att särskilt fokusera på, nämligen våld mot kvinnor med funktionshinder, lokala kvinnojourers arbete och verksamhetsvillkor, våld mot äldre kvinnor, insatser riktade till män som misshandlar kvinnor, situationen för barn i misshandelsförhållanden, våld mot invandrade kvinnor samt våld i homosexuella förhållanden. Rådet fick också i uppdrag att sprida erfarenheter från olika former av projektverksamhet samt synliggöra forskning på området. Rådets uppdrag skall pågå till den 30 juni 2003.

Utskottet kan inledningsvis konstatera att insatser för att förhindra våld och hot mot närstående kvinnor sedan flera år tillbaka har uppmärksammats på olika sätt inom rättsväsendet samt av regering och riksdag. Kvinnofridsbrottet i sin nuvarande lydelse infördes den 1 januari 2000. Det är ännu för tidigt för säkra slutsatser om hur bestämmelsen fungerar i praktiken. En utvärdering framstår alltså inte ännu som meningsfull. Motionerna Ju234, Ju260, Ju363 och A242 avstyrks i nu behandlade delar.

Sexualbrott

I motionerna Ju234 (fp), Ju249 (c), Ju332 (c), Ju363 (kd) och A242 (kd) yrkas att straffansvaret för våldtäkt skall utvidgas till att även omfatta fall då brottsoffret befunnit sig i ett vanmaktstillstånd, t.ex. genom berusning eller narkotikapåverkan, som inte orsakats av gärningsmannen. I Ju363 påpekas också att brottsoffrets beteende och sexualhistoria inte skall ha betydelse vid bedömning av gärningsmannens skuld till sexualbrott.

I motion A315 (m) anförs att hela straffskalan för sexualbrott bör utnyttjas i större utsträckning.

I motion Ju328 (s) yrkas att reglerna om preskription av brott skall ändras så att incestbrott inte skall kunna preskriberas.

I motion So451 (v) anförs att regeringen bör påskynda beredningen av Sexualbrottskommitténs förslag till ändringar i sexualbrottslagstiftningen.

Enligt 6 kap. 1 § brottsbalken skall ansvar för våldtäkt ådömas den som genom våld eller genom hot som innebär eller för den hotade framstår som trängande fara tvingar någon annan till samlag eller till annat sexuellt umgänge, om gärningen med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med påtvingat samlag. Med våld jämställs att försätta någon i vanmakt eller annat sådant tillstånd. Straffskalan för våldtäkt omfattar

fängelse lägst två och högst sex år. Om brottet med hänsyn till våldets eller hotets art och omständigheterna i övrigt är att anse som mindre allvarligt, döms till fängelse i högst fyra år. Är brottet grovt, döms för grov våldtäkt till fängelse, lägst fyra och högst tio år.

1998 års Sexualbrottskommitté överlämnade i mars 2001 till regeringen sitt betänkande, Sexualbrotten – Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor (SOU 2001:14). Kommittén föreslår i betänkandet bl.a. en ny straffbestämmelse om våldtäkt. Straffansvaret träffar den som med våld eller hot tvingar en annan person till en sexuell handling som är allvarligt kränkande med hänsyn till tvångets art eller omständigheterna i övrigt. Redan en lägre grad av tvång skall kunna leda till straffansvar för våldtäkt. För våldtäkt skall enligt förslaget också den dömas som av en annan person tilltvingar sig en sexuell handling genom att utnyttja att denna person inte har förmåga att värja sig på grund av berusning eller ett liknande tillstånd eller den hotfulla situation han eller hon befinner sig i.

Vad gäller preskriptionstiden för sexualbrott infördes den 1 januari 1995 en särskild bestämmelse i 35 kap. 4 § brottbalken. Bestämmelsen syftade till att stärka skyddet för barn och ungdomar mot att bli utnyttjade i sexuella sammanhang. Den särskilda preskriptionsregeln avser brott enligt 6 kap. 1–4 och 6 §§ brottbalken, dvs. våldtäkt, sexuellt tvång, sexuellt utnyttjande, sexuellt utnyttjande av underårig och sexuellt umgänge med avkomling respektive syskon, som begåtts mot barn under 15 år samt försök till sådana brott. Preskriptionstiden skall i dessa fall beräknas från den dag då målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 15 år. Detta innebär också att den absoluta preskriptionstiden förlängs på motsvarande sätt. Ett grovt våldtäktsbrott mot ett barn kommer alltså att preskriberas först när barnet fyller 30 år.

Sexualbrottskommittén har vad gäller preskriptionstiden för sexualbrott föreslagit att en ny preskriptionsbestämmelse införs som rör sexualbrott mot personer under 18 år. Enligt förslaget förlängs preskriptionstiden på så sätt att den, för de brott som avses, skall beräknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 18 år. Viss utvidgning föreslås också vad gäller de brott som skall omfattas av preskriptionsbestämmelsen. Brott som normalt inte föranleder någon annan påföljd än böter bör dock inte omfattas av bestämmelsen.

Sexualbrottskommitténs betänkande bereds för närvarande inom Justitiedepartementet. En proposition i ämnet har aviserats till hösten 2003.

Utskottet anser att detta arbete inte bör föregripas och föreslår att riksdagen avslår motionerna Ju234, Ju249, Ju332, Ju328, Ju363, So451, A242 och A315 i nu behandlade delar.

Misshandel av kvinnor och barn

I motionerna Ju236 och A315 (båda m) anförs att påföljdsreglerna bör ändras så att män som misshandlar kvinnor inte döms till samhällstjänst utan till fängelse. I motion Ju253 (m) anförs att straffen för barnmisshandel bör skärpas.

Enligt 3 kap. 5 § brottsbalken döms den som tillfogar en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom i vanmakt eller något annat sådant tillstånd för misshandel till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader. Är brottet grovt, döms enligt 3 kap. 6 § samma balk för grov misshandel till fängelse lägst ett och högst tio år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller eljest visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

Enligt 30 kap. 4 § brottsbalken skall rätten vid val av påföljd fästa särskilt avseende vid omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än fängelse. Enligt 30 kap. 7 § brottsbalken kan rätten som särskilda skäl för villkorlig dom i stället för fängelse beakta om den tilltalade samtycker till att domen förenas med en föreskrift om samhällstjänst och en sådan föreskrift är lämplig med hänsyn till den tilltalades person och övriga omständigheter. Enligt 30 kap. 9 § kan rätten även som särskilda skäl för skyddstillsyn i stället för fängelse beakta detsamma.

Misshandel av normalgraden anses i rättspraxis vara ett brott av sådan art att påföljden normalt skall bestämmas till fängelse. Möjligheten att kombinera villkorlig dom och skyddstillsyn i kombination med samhällstjänst har dock i praxis bedömts vara en tillräckligt ingripande påföljd i vissa fall, även när misshandel gällt närstående (se bl.a. NJA 2000 s. 17, III).

I den ovannämnda propositionen Stärkt skydd för barn i utsatta situationer (prop. 2002/03:53) föreslås ett antal lagstiftningsåtgärder i syfte att stärka skyddet för barn i utsatta situationer. Bland annat föreslås att en ny särskild straffskärpningsgrund införs i 29 kap. 2 § brottsbalken. Enligt den föreslagna lydelsen av bestämmelsen skall såsom en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet – utöver vad som gäller idag – beaktas om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person.

Utskottet kan konstatera att regeringen i den nyss nämnda propositionen lämnat förslag till ändring av brottsbalken i syfte att domstolarna vid straffmätning och påföljdsval skall se särskilt allvarligt på brott som varit ägnade att skada barns trygghet och tillit till en närstående person. Därmed ökar möjligheten till straffskärpning bl.a. vid misshandel av barn. Härigenom får motion Ju253 i nu behandlad del i stort anses tillgodosedd.

BRÅ har i rapporten Samhällstjänst – i samhällets tjänst? (BRÅ-rapport 2003:3) redovisat ett regeringsuppdrag att utvärdera de numera permanentade påföljdscombinationerna skyddstillsyn respektive villkorlig dom med samhällstjänst. Utvärderingen är gjord med särskilt fokus på hur samhällstjänstpåföljderna utvecklats och hur de tillämpats rättsligt och praktiskt. I rapporten redovisar BRÅ en analys av 15 000 brottmålsdomar från år 2001, där samhällstjänst utifrån strafflatituden skulle kunna vara aktuellt. Analysen visar bl.a. att påföljdscombinationer med samhällstjänst är ungefär lika vanliga som fängelse för misshandel av normalgraden (analysen ej specificerad på

misshandel mot kvinnor eller barn) och att påföljder med samhällstjänst även förekommit vid grov kvinnofridskränkning. BRÅ-rapporten har överlämnats till regeringen och bereds för närvarande inom Justitiedepartementet.

Vad gäller påföljderna för våld mot närstående kvinnor kan utskottet konstatera att dessa brott i praxis betraktas som brott av sådan art att påföljden normalt skall bestämmas till fängelse, även om det i enskilda relativt lindriga fall kan finnas omständigheter som talar för en icke frihetsberövande påföljd. Detta är en fråga för rättstillämparen. I avvaktan på resultatet av beredningen av den ovannämnda BRÅ-rapporten är utskottet inte berett att göra något uttalande i saken. Utskottet avstyrker bifall till motionerna Ju236 och A315 i nu behandlade delar.

Könsstympling

I motion Ju233 (m) begärs att även den som uppmanar till könsstympling eller hjälper annan att låta könsstympa sitt barn skall kunna åtalas. I samma motion anförs också att könsstymplingsbrott i större utsträckning bör lagföras.

Enligt lagen (1982:316) med förbud mot könsstympling av kvinnor får inte ingrepp i de kvinnliga yttre könsorganen utföras i syfte att stympa dessa eller åstadkomma andra bestående förändringar av dem (könsstympling). Detta gäller oavsett om samtycke har lämnats till ingreppet eller inte. Även om kvinnan, eller vårdnadshavaren om det gäller ett barn, uttryckligen begär ett ingrepp av detta slag får det således inte utföras. Om brottet har medfört livsfara, allvarlig sjukdom eller i annat fall inneburit ett synnerligen hänsynslöst beteende skall det bedömas som grovt. Även försök, förberedelse och stämpling samt underlåtelse att avslöja brott är enligt lagen straffbart. Av 23 kap. 4 § brottsbalken följer att också anstiftan och medhjälp till könsstympling är straffbelagt.

Den som bryter mot förbudet skall dömas till fängelse i högst fyra år. För grovt brott skall fängelsestraffet bestämmas till lägst två år och högst tio år.

Utskottet har tidigare behandlat frågor rörande straffansvar m.m. för könsstympling. Våren 1998 ställde sig utskottet bakom ett regeringsförslag om skärpningar i lagstiftningen, bl.a. vad gällde straffskalan (prop. 1997/98:55, bet. 1997/98:JuU13). Utskottet uttalade som skäl för sitt ställningstagande i huvudsak följande. Enligt utskottets mening finns det all anledning att se mycket allvarligt på den typ av ingrepp som en könsstympling innebär. Sådana ingrepp är oförenliga med vår syn på individens rätt till kroppslig integritet samt kvinnans rätt att bestämma över sig själv och att leva sitt liv efter egna förutsättningar och behov. Det strider också mot vetenskap och beprövad erfarenhet att utföra ett sådant ingrepp. Alla former av könsstympling innebär ett bestående lidande för den stympade kvinnans del, och ingreppet leder ofta till allvarliga fysiska och psykiska skador (bet. 1997/98:JuU13 s. 23 f).

Motionsyrkanden rörande könsstympling behandlades av utskottet senast i februari 2002 (bet. 2001/02:JuU10 s. 14 f). Då höll utskottet fast vid sina

tidigare ställningstaganden och konstaterade bl.a. att de gällande straffrättsliga reglerna på området, såvitt kunde bedömas, är ändamålsenligt utformade.

Som utskottet tidigare framhållit finns det all anledning att se mycket allvarligt på den typ av ingrepp som könsstympning innebär. Enligt utskottets mening är dock de straffrättsliga bestämmelserna på området, såvitt nu kan bedömas, utformade på ett ändamålsenligt sätt. Så är t.ex. redan förberedelse och stämpling samt anstiftan och medhjälp till könsstympning straffbart. Utskottet instämmer i att det är angeläget att lagföringen ökar. Det är därför angeläget att polis och åklagare lägger ned ordentliga resurser på att utreda dessa brott. En viktig förebyggande roll har bl.a. socialförvaltningen, skolan samt hälso- och sjukvården. Det ligger alltså närmast till hands att könsstympning uppmärksammas där. Utskottet vill därför erinra om skyldigheten för sjukvård och skola att anmäla till de sociala myndigheterna när ett barn far illa. Med detta sagt anser utskottet att något uttalande från riksdagen inte är påkallat nu. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion Ju233 i nu aktuella delar.

Obligatorisk häktning

I detta avsnitt behandlas ett motionsyrkande om att s.k. obligatorisk häktning skall införas även för försök till brott med ett straffminimum om minst två år. Utskottet föreslår med hänvisning till att gällande lagstiftning får anses ändamålsenlig att motionsyrkandet avslås.

I motion A315 (m) yrkas att reglerna om s.k. obligatorisk häktning ändras så att de även omfattar försök till brott, för vilka är föreskrivet minst två års fängelse.

I 24 kap. rättegångsbalken finns bestämmelser om häktning. Enligt 24 kap. 1 § får den som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott, för vilket är föreskrivet fängelse i ett år eller däröver, under vissa förutsättningar häktas. Häktning får dock inte ske om straffet i det konkreta fallet kan antas bli böter. Är för brottet inte föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, skall häktning ske, om det inte är uppenbart att skäl till häktning saknas (s.k. obligatorisk häktning). Av sistnämnda bestämmelse följer att häktning som huvudregel skall ske av den som på sannolika skäl är misstänkt för t.ex. mord, dråp, våldtäkt och grov våldtäkt.

Straff för försök till brott bestäms enligt 23 kap. 1 § andra stycket brottsbalken högst till vad som gäller för fullbordat brott och får inte sättas under fängelse, om lägsta straff för det fullbordade brottet är fängelse i två år eller däröver. Försök till de nyss nämnda brotten omfattas alltså inte av regeln om obligatorisk häktning.

Vid behandlingen av yrkanden av i huvudsak motsvarande innebörd som det nu behandlade anförde utskottet i februari 2002 – i likhet med tidigare

ställningstaganden i frågan – att häktning för exempelvis försök till våldtäkt kan ske bl.a. om det föreligger risk för att gärningsmannen begår nya brott av samma slag. Några nya lagstiftningsåtgärder ansåg utskottet inte vara påkallade (bet. 2001/2002:JuU7 s. 20).

Utskottet har inte ändrat sin tidigare inställning i denna fråga. Motion A315 i här behandlad del avstyrks.

Myndigheters åtgärder

I detta avsnitt behandlas ett antal motionsyrkanden om bl.a. polisens arbete mot våld mot kvinnor och barn samt olika myndigheters bemötande av brottsoffer. Utskottet föreslår, bl.a. med hänvisning till vidtagna åtgärder och gällande regelverk, att motionsyrkandena avslås av riksdagen. Jämför reservationerna 13–18.

Polisens insatser m.m.

I motionerna Ju234 (fp), Ju249 (c), Ju253 (m) och Ju363 (kd) anføres att polisens insatser för att bekämpa våld mot kvinnor och barn på olika sätt bör förbättras. I motion Ju234 efterfrågas en förstärkning av polisens resurser för bekämpning av kvinnovåld. I motion Ju249 anføres att polisens rutiner och attityder beträffande brott mot kvinnor och barn bör förbättras. I motion Ju253 efterfrågas särskilda familjevårdsenheter på samtliga polismyndigheter och i motion Ju363 anføres att utredningstiden vid barnmisshandel inte bör få överskrida tre månader.

I polisens årsredovisning för år 2002 redovisas det brottsbekämpande arbete som polisen bedrivit avseende våld mot kvinnor och mot barn. Där anges bl.a. följande. Det brottsförebyggande arbetet på området har fortsatt att utvecklas, främst i samverkan med socialtjänst, sjukvård och andra organisationer såsom brottsofferjourer och olika kris- och stödcentrum. Polismyndigheterna runt om i landet har genom bl.a. utbildning, uppföljning och användning av den s.k. SARA-modellen, som bl.a. syftar till att tidigt bedöma risken för upprepat partnervåld, utvecklat förmågan att göra mer strukturerade hotbilds- och riskbedömningar. Polisen i Stockholm har inrättat en familjevårdsenhet vilket sedan tidigare funnits vid Polisen i Skåne och Uppsala. Samtliga polismyndigheter har i någon form skapat åtgärds- eller policydokument som rör våld mot kvinnor. Till detta kommer flera samverkande och många gånger projektliknande arbeten i länsgemensamma grupper som tar sikte på att öka kunskapen om problembilden samt förebygga och förhindra våldsbrott. Tyngdpunkten i arbetet har bl.a. legat på att förebygga brott för att också minska frekvensen av återfall för män som misshandlat kvinnor (s. 13 f).

Beträffande utredning och lagföring av brott mot kvinnor anges i årsredovisningen att flertalet polismyndigheter har redovisat att de genom fortlöpande interna diskussioner och utbildningsinsatser ökat personalens motivat-

ion och förbättrat förstahandsåtgärder vid brott mot kvinnor. Mer konkret har det handlat om bättre fotodokumentation av skador samt åtgärder för att rättsintyg skall utfärdas snabbt och riktigt. Genom bl.a. regelbundna möten med åklagare har arbetsmetoderna utvecklats och förbättrats. Exempel på detta är direktkontakt med åklagare från brottsplatsen, skriftliga utredningsdirektiv och snabbare informationsflöde mellan utredare och förundersökningsledare. Vidtagna åtgärder för att vidareutveckla polisens bemötande och stöd till brottsoffer och vittnen i samband med utredning och lagföring har främst avsett tidiga kontakter med målsäganden och snabbare handläggning av ärenden och beslut, information om vem som är kontaktperson, handläggare eller förundersökningsledare i ärendet samt förbättrad information i samband med kallelser till förhör (s. 21 f).

För att främja barnperspektivet i utredningarna har polismyndigheterna satsat på utbildning och information. Några myndigheter har även samverkat och utvecklat åtgärder i handlingsplaner och särskilda åtgärdsprogram. I utvecklingsarbetet samverkar polismyndigheterna aktivt med andra myndigheter och organisationer som arbetar med barn. Beträffande utredning och lagföring för brott mot barn har åtgärder vidtagits syftande bl.a. till ökad tillgång till särskilt utbildade utredare för förhör med barn, tidig kontakt med vårdnadshavare, kortare handläggningstider och förbättrade rutiner för under rättelser till socialtjänsten (s. 14 och 21 f).

I regeringens regleringsbrev avseende Rikspolisstyrelsen för år 2003 anges – i likhet med vad som angavs i regleringsbrevet för år 2002 – att Rikspolisstyrelsen skall redovisa det brottsbekämpande arbete som har bedrivits när det gäller våld mot kvinnor och mot barn. Redovisningen skall innehålla en sammanhållen nationell beskrivning och analys av hur verksamheten har utvecklats och dess resultat. Av redovisningen skall även framgå bl.a. antalet och andelen ärenden som avser våld mot kvinnor eller mot barn, vidtagna åtgärder för att vidareutveckla polisens förmåga att göra hotbildsbedömningar, vidtagna åtgärder för att beakta barnperspektivet i verksamheten utifrån FN:s barnkonventions bestämmelser och intentioner, vidtagna åtgärder för att förkorta genomströmningstiderna samt vidtagna åtgärder för att vidareutveckla polisens bemötande och stöd till brottsoffer och vittnen. Större skillnader mellan polismyndigheterna skall därvid analyseras och kommenteras.

I 2a § förundersökningskungörelsen (1947:948) – som trädde i kraft den 1 januari 2002 – anges att förundersökning där målsäganden vid tiden för anmälan inte fyllt 18 år skall bedrivas särskilt skyndsamt, om brottet riktats mot målsägandens liv, hälsa, frihet eller frid och det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än sex månader. Förundersökningen skall vara avslutad och beslut fattat i åtalsfrågan så snart det kan ske och inom tre månader efter den tidpunkt då det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet. Tidsfristen får överskridas endast om det är motiverat med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

Utskottet vill inledningsvis understryka hur viktigt polisens arbete med att bekämpa våld mot kvinnor och barn är. Omfattande åtgärder har vidtagits och ett omfattande arbete pågår alljämt inom polisen vad gäller insatserna för att bekämpa våld mot kvinnor och barn. Regeringen har också i regleringsbrevet för år 2003 ålagt Rikspolisstyrelsen att redovisa det brottsbekämpande arbete som under året har bedrivits på detta område. Utskottet vill understryka betydelsen av att detta goda arbete fortsätter och intensifieras inom polisen. Något behov av ett tillkännagivande från riksdagen i denna fråga är emellertid inte påkallat. Yrkandet i Ju363 om att utredningstiden rörande barnmisshandel inte bör få överskrida tre månader är tillgodosett genom den nu gällande lydelsen av 2a § förundersökningskungörelsen. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna Ju234, Ju249, Ju253 och Ju363.

I motion Ju279 (m) yrkas att det införs en skyldighet för socialtjänsten att polisanmäla misstanke om att hjälpsökande utsatts för våld eller hot.

I 7 kap. 4 § sekretesslagen (1980:100) föreskrivs att sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgift om enskilda personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider men. Av 14 kap. 2 § sekretesslagen följer att sekretess i socialtjänstens verksamhet inte hindrar att uppgifter som angår misstanke om brott lämnas till åklagarmyndighet, polismyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet, om för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år. Sekretessbelagda uppgifter i socialtjänstens verksamhet som angår misstanke om brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken mot någon som inte har fyllt arton år får lämnas till åklagarmyndighet eller polismyndighet även i andra fall om brottet kan antas föranleda annan påföljd än böter.

Någon författningsreglerad *skyldighet* för socialtjänsten att polisanmäla brott finns inte (jfr 12 kap. 10 § socialtjänstlagen [2001:453]).

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är viktigt att allvarliga brott polisanmäls. Vid en avvägning mellan intresset av att upprätthålla den starka sekretess som måste gälla inom socialtjänstens verksamhet och intresset av att brott beivras framstår den nuvarande regleringen i 14 kap. 2 § sekretesslagen som ändamålsenlig. Även om sekretessreglerna förhindrar att socialtjänsten polisanmäler många brott mot vuxna torde socialtjänsten i regel verka för att den hjälpsökande själv polisanmäler brottet. Något starkt behov av att i andra fall ålägga socialtjänsten att polisanmäla brott föreligger enligt utskottets mening inte. Motion Ju279 avstyrks i nu behandlad del.

I motion A242 (kd) vill motionärerna ha en utvidgad användning av videokameror i samband med utredningar om kvinnovåld.

Som anförts ovan anges i polisens årsredovisning för år 2002 att flertalet av polismyndigheterna har redovisat att de genom fortlöpande interna diskussioner och utbildningsinsatser ökat personalens motivation och förbättrat förstahandsåtgärderna vid misstänkt kvinnovåld. Mer konkret har det handlat om bättre fotodokumentation av skador samt åtgärder för att rättsintyg utfärdas snabbt och riktigt. Genom bl.a. regelbundna möten med åklagare har

arbetsmetoderna utvecklats och förbättrats. Exempel på detta är direktkontakt med åklagare från brottsplatsen, skriftliga utredningsdirektiv och snabbare informationsflöde mellan utredare och förundersökningsledare (s. 21).

Vad avser metoder och arbetssätt i samband med utredning av brott mot i första hand kvinnor har utskottet inhämtat att Rikspolisstyrelsen har rekommenderat polismyndigheterna att överväga att använda videokameror för dokumentation i samband med att polis anländer till en brottsplats.

Rikspolisstyrelsen och Riksåklagaren har gemensamt utarbetat ett utbildningsmaterial för polis och åklagare rörande utredning av mäns våld mot kvinnor. I utbildningsmaterialet ges bl.a. ingående instruktioner om hur en brottsplatsundersökning vid misstanke om våld mot kvinnor bör genomföras. Bland annat anges att både själva brottsplatsen och målsägandens eventuella skador bör dokumenteras med videokamera.

Även vad gäller den praktiska användningen av videoteknik ges ingående instruktioner. Beträffande målsägandens skador rekommenderas att sådan dokumentation utförs i två huvudsakliga steg. I steg ett får målsäganden inför videokameran i korthet berätta vad som hänt och därvid tala om var hon har skador och vem som har misshandlat henne. Efter en paus dokumenteras sedan målsägandens skador på videofilm. Under denna inspelning bör kvinnan inte uttala sig utan det är tillräckligt att den som filmar skadorna beskriver dessa under upptagningens gång. Avsikten med denna indelning i två steg är att den senare delen alltid skall kunna användas i en rättegång tillsammans med ett läkarintyg. Steg ett av filmen skall sparas för att användas i de fall där målsäganden av någon anledning vägrar att uttala sig eller radikalt ändrar sina uppgifter.

I utbildningsmaterialet anges vidare att förhör och videodokumentation av kvinnans skador normalt sett bör ske på polisstation eftersom det där i de flesta fall finns en stationär kamera uppmonterad i ett särskilt avsatt rum, vilket ger en tekniskt betydligt bättre videoupptagning och därmed bättre förutsättningar att i efterhand uppfatta skadorna. Man undviker därigenom också störande moment, såsom personer som inte bör vara i närheten i samband med förhör. Det påpekas dock att det finns tillfällen då det är bättre att videofilma direkt på plats, t.ex. om kvinnan vägrar att följa med till polisstationen eller det på grund av skador, avstånd eller personalbrist inte är möjligt att åka till polisstationen för ett första förhör.

Utskottet vill inledningsvis påtala att frågan om vilka utredningsmetoder de enskilda polismyndigheterna bör använda sig av utgör sådana operativa överväganden som det inte ankommer på riksdagen att uttala sig om. Utskottet kan vidare konstatera att videokamera numera torde användas i relativt stor omfattning i polisens utredningsverksamhet beträffande våld mot kvinnor, att sådan användning förespråkas av Rikspolisstyrelsen och Riksåklagaren samt att formerna för användandet styrts upp genom det utarbetade utbildningsmaterialet. Utskottet kan inte se annat än att motionärernas önskemål på detta område härigenom är i huvudsak uppfyllda.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion A242 i nu behandlad del.

Sekretessåtgärder till skydd för hotade kvinnor m.m.

I motion Ju249 (c) yrkas att handläggnings- och kostnadsansvaret för ärenden som rör bl.a. hotade kvinnors behov av att lämna landet överflyttas från kommunerna till Rikspolisstyrelsen.

I 7 kap. 15 § sekretesslagen (1980:100) föreskrivs att sekretess gäller bl.a. i verksamhet som avser folkbokföring eller annan liknande registrering av befolkningen. Sekretessen gäller för uppgift om enskilda personliga förhållanden, om det av särskild anledning kan antas att den enskilde eller någon honom närstående lider men om uppgiften röjs.

I vissa fall förekommer det att man på förhand kan misstänka att en uppgift kommer att efterfrågas för att användas på ett sätt som kan vara till men för den enskilde, t.ex. att en adressuppgift används som ett led i förföljelse. I praxis förekommer då att skattemyndigheten för in en s.k. sekretessmarkering i registret. Markeringen anger att särskild försiktighet bör iakttagas vid bedömningen av om uppgifter om personen i fråga kan lämnas ut, eftersom uppgifterna kan omfattas av sekretess (prop. 1997/98:9 s. 34 f).

Enligt 16 § folkbokföringslagen (1991:481) får en person som av särskilda skäl kan antas bli utsatt för brott, förföljelser eller allvarliga trakasserier på annat sätt, vid flyttning medges att vara folkbokförd på den gamla folkbokföringsorten (kvarskrivning). Kvarskrivning kan ske endast efter ansökan av den enskilde och får endast medges om den enskildes behov av skydd inte kan tillgodoses genom besöksförbud eller på annat sätt. Kvarskrivningen får även avse den utsatta personens medflyttade familj. Av 17 § samma lag framgår att kvarskrivning får medges för högst tre år i taget.

Längre gående regler till skydd för den utsatte finns därutöver i lagen (1991:483) om fingerade personuppgifter. Enligt 1 § i lagen kan en folkbokförd person som riskerar att bli utsatt för allvarlig brottslighet som riktar sig mot dennes liv, hälsa eller frihet få medgivande att använda andra personuppgifter om sig själv än de verkliga. Medgivande att använda fingerade personuppgifter får inte lämnas om personen kan beredas tillräckligt skydd genom kvarskrivning enligt 16 § folkbokföringslagen eller på annat sätt. Medgivande att använda fingerade personuppgifter lämnas av Stockholms tingsrätt. Ansökan om medgivande görs av Rikspolisstyrelsen efter framställning från den som vill använda fingerade personuppgifter. Om Rikspolisstyrelsen avslagit en framställan om fingerade personuppgifter får den enskilde själv ansöka hos tingsrätten om sådant medgivande.

Personsäkerhetsutredningen har, som nämnts ovan, i uppdrag att bl.a. utforma ramen för ett program till skydd för bevispersoner m.fl. och föreslå den lagstiftning som behövs på området. I detta uppdrag ligger bl.a. att undersöka behovet av att lagreglera berörda huvudmäns samarbete och ansvarsfördelning i fall då en person omfattas av ett skyddsprogram.

I Personsäkerhetsutredningens delbetänkande Nationell handlingsplan mot våld i nära relationer (SOU 2002:71) föreslås att personer som utsätts för hot och förföljelse skall kunna bli folkbokförda i särskild ordning, s.k. skyddad folkbokföring. Förutsättningarna för att medge sådan skyddad folkbokföring

bör enligt förslaget vara att den enskilde av särskilda skäl kan antas bli utsatt för brott, förföljelser eller allvarliga trakasserier på annat sätt. Vidare bör skyddad folkbokföring medges endast om den enskildes behov av skydd inte kan tillgodoses genom besöksförbud eller på annat sätt. Utredningens förslag bereds för närvarande i Justitiedepartementet.

Utskottet konstaterar att de frågor som motionärerna uppmärksammar i huvudsak omfattas av Personsäkerhetsutredningens uppdrag. I avvaktan på att utredningen avslutar sitt arbete, vilket skall ske senast den 1 september 2003, anser utskottet att några ställningstaganden i denna fråga inte bör göras. Utskottet föreslår att motion Ju249 avslås av riksdagen i nu behandlad del.

I motion Ju250 (m) påtalas behovet av att tillse att kvinnors sekretessbelagda personuppgifter inte lämnas ut av myndigheter.

En uppgift för vilken sekretess gäller enligt sekretesslagen och som i det enskilda fallet kan konstateras inte skall lämnas ut får inte röjas för enskild. Det innebär att tjänstemän som har att befatta sig med sådana uppgifter är förbjudna att röja uppgiften, vare sig det sker muntligen eller genom att en handling lämnas ut (1 kap. 1 och 2 §§ sekretesslagen).

Ett beslut att lämna ut en allmän handling kan inte överklagas, varför myndigheternas tillämpning i dessa fall inte kommer under domstols bedömning. Däremot står myndigheterna under tillsyn av JO och JK rörande sin tillämpning av offentlighetsprincipen.

Den av regeringen tillsatta Offentlighets- och sekretesskommittén (dir. 1998:32) har bl.a. i uppdrag att göra en allmän översyn av sekretesslagen. Kommittén skall därvid bl.a. lämna förslag till förbättringar av lagen, så att t.ex. onödiga bestämmelser upphävs och lagen görs mer överskådlig. Kommittén kan också föreslå lämpliga utbildningsinsatser på offentlighets- och sekretesslagsområdena samt andra åtgärder som syftar till att stärka medvetenheten om lagstiftningen på dessa områden. I sitt delbetänkande Ordning och reda bland allmänna handlingar (SOU 2002:97) pekar kommittén på betydelsen av att all personal i offentlig förvaltning har kunskap om regelsystemet om offentlighet och sekretess och förmåga att tillämpa det i sin verksamhet. Kommittén pekar på att det redan idag pågår ett omfattande arbete med att bl.a. skapa förutsättningar för utbildning på området för personal inom den offentliga förvaltningen. Bland annat arbetar Riksarkivet, Statens kvalitets- och kompetensråd, Statskontoret, Svenska Kommunförbundet samt Lanstingsförbundet med dessa frågor. Kommittén framhåller dock att det är ett ansvar för samtliga myndigheters ledning att se till att personalens kunskaper om gällande regler är tillräckliga och används samt att frågor om offentlighet och sekretess beaktas i samband med verksamhetens organisation och användningen av olika tekniska lösningar.

Här kan också nämnas slutrapporten från den kampanj som Rådet för Öppna Sverige under perioden hösten 2000 till juni 2002 genomförde i syfte att öka öppenheten inom offentlig sektor (Ds 2002:27). I rapporten pekar rådet på behovet av ökad och bibehållen kompetens bland personal inom statlig och kommunal förvaltning i frågor om offentlighet och sekretess.

Utskottet instämmer i vad motionärerna anför om betydelsen av att sekretessbelagda personuppgifter inte röjs för obehöriga. Utskottet kan inte se att det föreligger några brister i det gällande regelverket på området. Utskottet ansluter sig till vad Offentlighets- och sekretesskommittén anfört om att ansvaret för att personalens kunskaper om gällande regler är tillräckliga och används samt att frågor om offentlighet och sekretess beaktas hos myndigheterna i olika sammanhang tillkommer ledningen för respektive myndighet. Någon anledning till ett uttalande från riksdagens sida föreligger inte. Utskottet avstyrker således bifall till motion Ju250 i nu behandlad del.

Bemötande av brottsoffer m.m.

I motionerna Ju249 (c), Ju312 (kd), Ju320 (m) och Ju363 (kd) påtalas behovet av förbättrat stöd, bemötande och information till brottsoffer under förundersökning och rättegång.

Sedan länge pågår ett arbete inom rättsväsendets myndigheter med t.ex. frågor om bemötande av och attityder gentemot brottsoffer. Rikspolisstyrelsen inledde år 1998, på uppdrag av regeringen, en översyn av arbetet beträffande våld mot kvinnor. Rikspolisstyrelsen tog bl.a. initiativ till bildandet av en referensgrupp. Domstolsverket, Riksåklagaren, Kriminalvårdsstyrelsen, Socialstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten och Rikskvinnocentrum ingår. Gruppen har koncentrerat sina insatser framför allt till frågor kring fortbildning.

Rikspolisstyrelsen har också bildat en polisiär arbetsgrupp som består av befattningshavare från olika polismyndigheter. Syftet är bl.a. att fånga upp, sammanställa och sprida ”goda idéer”. I en genomförd rutin- och metodinventering har bl.a. undersökts i vilken utsträckning brottsoffren fick relevant information. Vid översynen konstaterades vissa brister i detta avseende. Som en följd härav har Rikspolisstyrelsen bl.a. gjort ett utskick till samtliga polismyndigheter rörande erfarenheterna från översynen där goda exempel redovisas. Här kan också nämnas den brottsofferhandledning som Rikspolisstyrelsen tagit fram där bl.a. vikten av att en polismyndighet tillhandahåller brottsoffer fortlöpande och relevant information beskrivs (RPS 2001:1). Vidare kan här nämnas att Rikspolisstyrelsen och Riksåklagaren gemensamt tagit fram ett utbildningsmaterial om utredning av mäns våld mot kvinnor. I materialet ges en relativt utförlig beskrivning av det stöd och den information som skall ges till misshandlade kvinnor.

Som utskottet redovisat ovan fick bl.a. Rikspolisstyrelsen och Riksåklagaren dessutom i juni 2001 ett regeringsuppdrag att bl.a. upprätta en handlingsplan för hur de i fortsättningen avser att arbeta för att se till att berättigade krav från brottsoffer på myndigheterna bör uppfyllas. I uppdragen ingår också att Riksåklagaren och Rikspolisstyrelsen i samråd skall utarbeta en metod för kvalitetssäkringsarbete på brottsofferområdet. Rikspolisstyrelsen och Riksåklagaren redovisade sina respektive uppdrag i februari 2003.

Rikspolisstyrelsen redovisar i handlingsplanen bl.a. ett antal åtgärder för att säkerställa att brottsoffer får relevant, begriplig och, vid behov, fortlö-

pande information. Det anförs bl.a. att polismyndigheterna bör genomföra en översyn av den lokala information som lämnas till brottsoffer samt av de informationsrutiner som finns för att i praktiken tillförsäkra att brottsoffer får information. Vidare anges att informationen skall vara anpassad så att brottsoffren förstår hur en förundersökning går till, vad olika beslut innebär och vad en fortsatt rättsprocess innebär. I handlingsplanen påtalas även betydelsen av att polismyndigheterna tillser att berörd personal har grundläggande kunskap om bl.a. brottsoffers reaktioner och behov samt att de har förmåga att omsätta dessa teoretiska kunskaper i praktisk tillämpning.

Riksåklagaren redovisar i sin handlingsplan bl.a. konkreta åtgärder för att förbättra åklagarnas bemötande av och tillgänglighet för brottsoffren samt hur informationen till brottsoffren skall kunna ytterligare förbättras. Bland annat anförs att Riksåklagaren under åren 2003–2004 avser att ge brottsoffren särskild uppmärksamhet i utredningen om åklagares behov av kanslistöd och åklagarväsendets service till allmänheten samt att inventera och sprida lokala initiativ när det gäller kontakt med brottsoffer. Vidare avser Riksåklagaren bl.a. att införa delvis nya beslutsmotiveringar i befintliga system samt att på olika sätt sprida information om åklagarorganisationens roll i brottsofferarbetet och vad andra organisationer gör för att stödja brottsoffer under pågående förundersökning och rättegång.

Rikspolisstyrelsen och Riksåklagaren redovisar också i respektive handlingsplan uppdraget att utarbeta en metod för kvalitetssäkring av polisens och åklagarnas arbete på brottsofferområdet. De metoder som utarbetats innehåller främst löpande enkätundersökningar i olika former, riktade till brottsoffer som kommit i kontakt med rättsväsendet. Enkätundersökningarna syftar till att ge en uppfattning om hur brottsoffer upplever rättsväsendets bemötande. Vidare planeras självvärderingar där anställda inom åklagarväsendet respektive polisväsendet först får redovisa hur de tror att brottsoffer upplever sig bemötta av dem själva, varefter de konfronteras med resultaten av undersökningar om hur brottsoffer anser sig bemötta.

I 2003 års regleringsbrev har Rikspolisstyrelsen – som tidigare nämnts – fått i uppdrag att redovisa det brottsbekämpande arbete som har bedrivits när det gäller våld mot kvinnor och mot barn. Av redovisningen skall bl.a. framgå vidtagna åtgärder för att vidareutveckla polisens bemötande och stöd till brottsoffer och vittnen.

I årsredovisningen för år 2002 har Rikspolisstyrelsen redovisat motsvarande tidigare uppdrag. Där anges att vidtagna åtgärder för att vidareutveckla polisens bemötande och stöd till brottsoffer och vittnen främst har avsett tidiga kontakter med målsäganden och snabbare handläggning av ärenden och beslut, information om vem som är kontaktperson, handläggare eller förundersökningsledare i ärendet samt förbättrad information i samband med kallelser till förhör. Beträffande åtgärder som särskilt avsett polisens bemötande av barn som brottsoffer har speciella åtgärder varit bl.a. tillgång till särskilda utredare för förhör med barn, tidig kontakt med vårdnadshavare, kortare handläggningstider och förbättrade rutiner för underrättelser till socialtjän-

ten. Rikspolisstyrelsen konstaterar att de åtgärder som vidtagits inom området våld mot kvinnor och barn ökat kunskapen om dessa brottstyper avsevärt och att en betydligt större andel av anmälningar om våld mot barn klaras upp än vad som i övrigt gäller för våldsbrottsligheten (s. 21 f).

Även Riksåklagaren har under de senaste åren i regleringsbrevet fått motsvarande uppdrag som Rikspolisstyrelsen. Riksåklagaren har redovisat sina insatser i årsredovisningen för år 2002.

Här kan också framhållas de förslag till stärkande av brottsoffrens ställning som regeringen lade fram i propositionen Stöd till brottsoffer (2000/01:79) våren 2001. I propositionen presenterade regeringen bl.a. en övergripande strategi för hur det fortsatta stödet till brottsoffren skall utvecklas. Regeringen aviserade också vissa förordningsändringar för att ge brottsoffer bättre information i samband med förundersökningar. Som en följd härav har t.ex. 13 a § förundersökningskungörelsen (1974:948) ändrats.

Utskottet behandlade liknande yrkanden som de nu aktuella senast i februari 2002 (bet. 2001/02:JuU11 s. 19 f).

Utskottet konstaterar att frågor om bemötande av brottsoffer under senare år på olika sätt har uppmärksammats inom rättsväsendets myndigheter. Det pågår ett omfattande arbete med fortbildning kring dessa frågor. De handlingsplaner som bl.a. Rikspolisstyrelsen och Riksåklagaren har antagit innehåller omfattande konkreta åtgärder som kommer att vidtas under de närmaste åren. Utskottet kan inte se något behov av att riksdagen uttalar sig i dessa frågor utan föreslår att riksdagen avslår motionerna Ju249, Ju312, Ju320 och Ju363 i nu behandlade delar.

Information om permissioner

I motion Ju369 (m) yrkas att det skall införas en skyldighet att informera brottsoffret inför permissioner som gärningsmannen beviljas.

Av 35 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt följer att om en intagen avtjänar straff för ett brott som har riktat sig mot någons liv, hälsa, frihet eller frid skall målsäganden tillfrågas om han eller hon vill bli underrättad bl.a. om den intagne får permission, om den intagne uteblir från permission eller annan vistelse utanför anstalten, om den intagne rymmer eller när denne frigges. En begärd underrättelse behöver inte lämnas angående en planerad vistelse utanför anstalten när en underrättelse på grund av beslutad bevakning eller andra förhållanden framstår som uppenbart obehövlig. Detsamma gäller när en underrättelse kan befaras medföra fara för den intagnes liv eller hälsa. Underrättelse till målsägande angående frigivning skall lämnas i lämplig tid före frigivningen och i andra fall så tidigt som möjligt. Underrättelsen skall utformas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

Utskottet behandlade motsvarande yrkande senast i februari 2002 (bet. 2001/02:JuU11 s. 29 f). Utskottet anförde därvid att de då aktuella motionsyrkandena fick anses tillgodosedda genom den gällande lagstiftningen rörande information vid permissioner.

Utskottet är alltjämt av denna uppfattning. Motion Ju369 i nu behandlad del bör därför avslås av riksdagen.

Kompetenshöjande åtgärder

Utskottet behandlar i detta avsnitt en rad motionsyrkanden om utbildning och kompetensutveckling i olika frågor för anställda inom rättsväsendet. Utskottet föreslår, bl.a. med hänvisning till vidtagna och kontinuerliga utbildningsinsatser inom rättsväsendets myndigheter, att riksdagen avslår motionsyrkandena. Vidare behandlar utskottet tre yrkanden rörande forskning och utredning på brottsofferområdet. Utskottet föreslår att även de motionsyrkandena avslås. Jämför reservationerna 19–25.

Utbildning och kompetensutveckling inom rättsväsendet

I ett antal motioner tas frågor om utbildning och kompetensutveckling för anställda inom rättsväsendet upp. I motion Ju249 (c) begärs ökad utbildning för anställda inom rättsväsendet och vissa andra myndigheter, bl.a. rörande krishantering, om olika kulturer och religioner samt om bemötande av kvinnliga brottsoffer. I motion Ju250 (m) anförs att fortbildning och handledning för poliser och andra yrkesgrupper inom rättsväsendet om bl.a. våld mot kvinnor bör öka. I motionerna Ju253 (m) och Ju363 (kd) anförs att polisens, åklagarnas och domstolarnas barnkompetens måste öka, främst i utredningar rörande våld och sexuella övergrepp mot barn. I motion Ju363 begärs också obligatorisk utbildning för personal som kommer i kontakt med brottsoffer. I motion Ju283 (v) påtalas att kunskapen om våld mot kvinnor och orsakerna bakom sådant våld måste öka hos myndigheter som kommer i kontakt med kvinnliga brottsoffer.

I motionerna Ju279 (m) och Sf226 (fp) påtalas behovet av ökad kulturell kompetens inom polis- och åklagarväsendet, bl.a. rörande hedersproblematik. I motion Ju250 (m) anförs att invandrarkvinnors utsatta situation särskilt bör beaktas i olika sammanhang.

Det bedrivs inom rättsväsendets myndigheter såväl utbildning som kompetensutveckling för de kategorier anställda som är närmast berörda. Här kan nämnas att det inom *polisen* pågår ett fortlöpande arbete med vidareutveckling av grundutbildningen syftande till kvalitetsutveckling på samtliga områden med bl.a. kompetensutveckling för lärare samt forskningsanknytning av utbildningen (prop. 2002/03:1 volym 3 s. 61). Polishögskolan erbjuder dessutom vidareutbildning för hela polisväsendet. Under år 2002 har utbildningar bl.a. rörande våld mot barn prioriterats (Polisens årsredovisning 2002 s. 33). Riksåklagaren har på senare år gjort målmedvetna satsningar på att förstärka och förbättra grund- och vidareutbildningen för *åklagarna*. Under år 2002 har ett särskilt utbildningsmaterial om våld mot kvinnor tagits fram. Ett antal

särskilt utsedda familjevåldsåklagare har under år 2002 fullföljt en sex veckor lång utbildning (Riksåklagarens årsredovisning 2002). För *domare* finns ett årligt utbildningsprogram med kurser, seminarier och utbildningsdagar för olika personalkategorier. Vidare har under år 2002 stora satsningar gjorts när det gäller yngre domare. Ett helt nytt kursprogram för fiskaler och adjunkter har tagits fram (prop. 2002/03:1 volym 3 s. 85).

Utskottet har vid flera tidigare tillfällen behandlat frågor som rör utbildning och kompetensutveckling i olika ämnen för rättsväsendets anställda.

Som exempel kan nämnas att utskottet behandlade frågan om utbildning och fortbildning bl.a. i frågor rörande brottsoffer och våld mot kvinnor våren 2000 (bet. 1999/2000:JuU23 s. 20 f). Utskottet hänvisade då till de förstärkta utbildningsinsatser som blev resultatet av regeringens proposition Kvinnofrid (prop. 1997/98:55, bet. JuU13) med bl.a. ändrad examensordning för ett antal utbildningar. Utskottet instämde i motionärernas uppfattning att det i hög grad är angeläget att det inom rättsväsendet finns goda kunskaper hos dem som kommer i kontakt med brottsoffer och frågor om brottsoffer; särskilt ansågs detta gälla i fråga om kunskaper om våldsbrott mot kvinnor och barn. Av den redogörelse utskottet gjorde i betänkandet framgick att ett omfattande utbildnings- och fortbildningsarbete redan pågick såväl inom det högre utbildningsväsendet som inom berörda myndigheter. Dessutom övervägdes inom Justitiedepartementet behovet av ytterligare utbildningsinsatser. Härmed ansågs motionsönskemålen väsentligen tillgodosedda.

Utskottet har inhämtat att Högskoleverket bedriver ett arbete med att utvärdera bl.a. hur lärosätena uppfyller målen i respektive examensordning gällande jämställdhet mellan kvinnor och män. Högskoleverket har hittills utvärderat socionom- och juristutbildningarna och därvid framfört kritik mot att frågor om våld mot kvinnor negligeras. Utskottet har nu erfärut att regeringen avser att ge Högskoleverket i uppdrag att mer specifikt följa upp dessa utvärderingar samt också särskilt granska andra relevanta utbildningars behandling av kvinnofrid och våld mot kvinnor.

Utskottet behandlade utbildningsfrågor såvitt avser brottsoffer även våren 2001. Regeringen hade då aviserat olika myndighetsuppdrag inriktade på att förbättra kunskaperna om brottsoffer för berörda yrkesgrupper, varför de då aktuella motionsönskemålen ansågs vara tillgodosedda (bet. 2000/01: JuU20 s. 16 f).

De aviserade uppdragen beslutades under sommaren 2001. Rikspolisstyrelsen och Brottsoffermyndigheten gavs i uppdrag av regeringen att i samverkan genomföra utbildning i brottsofferfrågor för personal inom polisväsendet. Även Domstolsverket och Riksåklagaren samverkade på motsvarande sätt med Brottsoffermyndigheten (regeringens dnr Ju2001/4708–4710/KRIM).

Uppdraget redovisades i Brottsoffermyndighetens årsredovisning för år 2002. Samverkan med Rikspolisstyrelsen innebar främst att Brottsoffermyndigheten deltog med föreläsare inom polisens grundutbildning och inom ett stort antal fortbildningar på initiativ av enskilda polisdistrikt eller grupper inom polisen. Brottsoffermyndigheten deltog även i en konferens riktad till

chefer för utbildningsenheter eller motsvarande. Samverkan med Riksåklagaren medförde att kanslisterna vid samtliga åklagarkammare under hösten 2001 bl.a. deltog i en halvdagsutbildning om vissa grundläggande insikter i brottsoffers reaktioner, om vikten av bra bemötande samt om principer för skadestånd och brottsskadeersättning. Samtidigt fortsatte Brottsoffermyndigheten sitt deltagande i de ordinarie åklagarkurserna. Vid dessa utbildningstillfällen fokuseras bl.a. på skadestånd och principer för brottsskadeersättning. Samverkan med Domstolsverket innebar bl.a. att Brottsoffermyndigheten deltog i fiskalsutbildningen på samma teman under en halv dag och även i en utbildning riktad till dem som i sin tur skall leda utbildningen av samtliga tingsnotarier (s. 19 f).

Slutligen skall här nämnas att det inom rättsväsendets myndigheter på olika sätt bedrivs utbildning i och utveckling av den kulturella kompetensen. Myndigheterna – främst polis och åklagare – har fört in dessa frågor i andra ämnesområden som t.ex. våld mot kvinnor i stället för att särbehandla just frågan om kulturkompetens.

När utskottet i februari 2002 senast behandlade liknande yrkanden understök utskottet det angelägna i att personalen inom rättsväsendet har goda kunskaper inom här aktuella områden. Utskottet konstaterade vidare att det pågår såväl utbildning och kompetensutveckling som forskning inom dessa områden, och att frågorna är väl kända inom de berörda myndigheterna. Det fanns enligt utskottets mening därför inte anledning för riksdagen att ta några ytterligare initiativ (bet. 2001/02:JuU7 s. 13 f).

Utskottet har inte ändrat sin uppfattning i denna fråga. Som framgår av redovisningen ovan från Brottsoffermyndighetens årsredovisning för år 2002 har samverkan kring utbildning i brottsofferfrågor resulterat i ett stort antal olika aktiviteter inom polis-, åklagar- och domstolsväsendena.

Utskottet välkomnar det uppdrag regeringen avser att ge Högskoleverket rörande uppföljning av inslagen i olika utbildningar av frågor om kvinnofrid och våld mot kvinnor. En sådan uppföljning torde vara angelägen rörande de utbildningar som uppräknas i regeringens proposition Kvinnofrid (1997/98:55 s. 67 f).

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna Ju249, Ju250, Ju253, Ju279, Ju283, Ju363 och Sf226.

I motionerna Ju234 och L249 (båda fp) begärs insatser för ökad kompetens inom bl.a. rättsväsendets myndigheter om samkönat partnervåld.

Som nämnts ovan har regeringen inrättat ett nationellt råd för kvinnofrid utgörande ett forum där regeringen kan utbyta erfarenheter och idéer med företrädare för organisationer och forskare samt uppmärksamma problemområden som behöver åtgärdas. Ett av de av regeringen särskilt prioriterade arbetsområdena för rådet är våld i homosexuella förhållanden, bland såväl kvinnor som män. Enligt vad utskottet inhämtat kommer rådet under våren 2003 att utarbeta en skrift innehållande en kartläggning av omfattningen och arten av problematiken på området. Sannolikt kommer rådet även att hålla ett

seminarium eller en hearing i ämnet innan rådets uppdrag avslutas i juni 2003.

Utskottet instämmer i motionärernas uppfattning att samkönat partnervåld bör uppmärksammas på olika sätt inom bl.a. rättsväsendet. Särskilda utbildningsinsatser om denna problematik kan komma att visa sig nödvändiga. I avvaktan på den kartläggning av omfattningen och problematiken på området som regeringens nationella råd för kvinnofrid kommer att presentera senare i vår är dock utskottet inte berett att göra några uttalanden i denna fråga.

Riksdagen bör avslå motionerna Ju234 och L249 i nu behandlade delar.

Forskning och utredning

I motion Ju250 (m) efterfrågas forskningsinsatser för att utveckla behandlingsmetoder för män som misshandlar kvinnor.

Under 1990-talet har kriminalvården utvecklat behandlingsprogram för män dömda för våld mot kvinnor på ett femtontal platser i landet. Inom ramen för satsningen på nationella program utvecklas för närvarande ett behandlingsprogram för misshandlande män – Våld i nära relation (VIN). Programmet skall vara forskningsbaserat och utvärderingsbart och kunna bedrivas både på anstalt och i frivård. I samband med denna programutveckling har ett s.k. risk- och behovsbedömningsinstrument – SARA – börjat användas. Kriminalvårdens forskningskommitté har beviljat medel till en jämförande studie mellan England och Sverige rörande SARA-bedömningar.

Utskottet instämmer i vad motionärerna anför om betydelsen av att män som misshandlar kvinnor får adekvat och effektiv behandling. Utan sådana insatser är risken för återfall i liknande brottslighet, ofta mot samma målsägande, stor. Det är angeläget att behandlingsprogram på detta område är forskningsbaserade så att det kan säkerställas att metoderna för behandling är verkningfulla. Som framgår ovan pågår insatser inom kriminalvården för att förbättra behandlingsinsatserna på detta område. Någon anledning till ett uttalande i denna fråga från utskottets sida föreligger inte. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion Ju250 i nu behandlad del.

I motion Ju361 (kd) efterfrågas brottsstatistik rörande antalet anmälda sexuella övergrepp mot barn under 15 år.

I den officiella kriminalstatistik som årligen utges av BRÅ återfinns uppgifter om bl.a. antalet anmälda brott, uppdelat på respektive brottsrubricering, samt antalet lagförda personer, också det uppdelat på respektive brottsrubricering. Beträffande statistiken över antalet polisanmälda sexualbrott har uppgifterna dessutom brutits ned i antalet brott begångna mot personer under 15 år (se tabell 1.4 i BRÅ-rapport 2002:13).

Utskottet kan konstatera att kriminalstatistiken rörande polisanmälda sexualbrott redan idag är specificerad för sexualbrott begångna mot barn under 15 år. Motionsyrkandet får därför anses tillgodosett genom den statistik som tas fram av BRÅ. Riksdagen bör avslå motion Ju361 i nu behandlad del.

I motion Ju283 (v) anförs att situationen för äldre och funktionshindrade brottsoffer bör utredas.

Utskottet har tidigare nämnt att regeringen inrättat ett Nationellt råd för kvinnofrid, som skall vara ett forum där regeringen kan utbyta erfarenheter och idéer med företrädare för organisationer och forskare som är engagerade i frågor som rör våld mot kvinnor samt uppmärksamma problemområden som behöver åtgärdas. Två av de särskilt prioriterade arbetsområden som rådet skall fokusera på är våld mot kvinnor med funktionshinder och våld mot äldre kvinnor.

Rådet har i sin delrapport avseende verksamheten fram t.o.m. juni 2002 redovisat vad man gjort på bl.a. dessa områden och vilka slutsatser man kunnat dra.

Beträffande funktionshindrade kvinnor som utsätts för våld anför rådet att situationen för denna grupp kan vara mycket svårtolkad, svårutredd och komplex eftersom flera parter kan vara inblandade, dels som förövare, dels som en del i omsorgen kring den funktionshindrade kvinnan. Kvinnor med funktionshinder anmäler t.ex. sällan övergrepp då de ofta befinner sig i ett beroendeförhållande till förövaren, antingen denne är nära anhörig eller personal. Rådet vill i första hand uppmärksamma de specifika rättssäkerhetsaspekter som kan komplicera utredningar gällande övergrepp på funktionshindrade kvinnor. Rådet gav i september 2001 ut skriften När man slår mot det som gör ont – våld mot kvinnor med funktionshinder.

Beträffande våld mot äldre kvinnor anför rådet att kunskaperna om sådant våld fortfarande är mycket bristfälliga. Få äldre kvinnor anmäler det våld som de utsätts för i hemmet, och bara en bråkdel av det våld som förekommer mot äldre kvinnor kommer till allmän kännedom. Många äldre kvinnor har levt i förhållanden där våldet har förekommit som ett ”naturligt” mönster i familjen. Äldre kvinnor som utsätts för våld ber därför ofta inte om hjälp. Rådet gav i mars 2002 ut skriften Han var väl inte alltid så snäll – våld mot äldre kvinnor. Som nämnts ovan skall rådet slutföra sitt uppdrag i juni 2003.

Utskottet instämmer i vad motionärerna anför om betydelsen av att äldre och funktionshindrade uppmärksammas som en brottsoffergrupp med särskilda och, i förhållande till andra brottsofferkategorier, delvis annorlunda behov. Motionärernas önskemål får emellertid för närvarande anses tillgodosedda genom de studier som relativt nyligen gjorts inom ramen för regeringens råd för kvinnofrid. Utskottet är inte berett att förespråka något uttalande från riksdagens sida i denna fråga utan föreslår att riksdagen avslår motion Ju283 i nu behandlad del.

Rättsligt biträde för målsäganden och anhöriga m.m.

I detta avsnitt behandlas yrkanden om rättsligt biträde och stödpersoner till personer utsatta för brott och deras anhöriga. Utskottet föreslår att motionsyrkandena avslås. Utskottet hänvisar bl.a. till gällande reglering på området. Jämför reservation 26 (m, c).

I motion Ju249 (c) anförs att flickor och kvinnor bör kunna beviljas rättshjälp innan polisanmälan gjorts. I motion A242 (kd) anförs att kvinnor som utsatts för misshandel eller våldtäkt skall ha rätt till bl.a. juridiskt biträde under hela förundersökningen och rättegången.

Genom lagen (1988:609) om målsägandebiträde infördes en rätt för målsägande att på statens bekostnad få ett särskilt biträde – ett målsägandebiträde – under förundersökning och rättegång rörande vissa brott. Rätten tillkommer inte bara målsägande som är parter i rättegången utan även sådana målsägande som endast skall höras i anledning av brottet.

En förundersökning skall inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats (23 kap. 1 § rättegångsbalken).

Enligt lagen om målsägandebiträde skall, när förundersökning har inletts, ett målsägandebiträde förordnas i mål om vissa brott. Det rör sig för det första om sexualbrott, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av biträde. Vidare rör det sig om brott mot liv och hälsa och brott mot frihet och frid, under förutsättning att fängelse kan följa på brotten, och mål om rån eller grovt rån eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, allt under förutsättning att det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av ett sådant biträde. Slutligen kan, efter en lagändring den 1 juli 2001 (prop. 2000/01:79, bet. JuU20, rskr. 205, SFS 2001:230), målsägandebiträde förordnas i mål om annat brott på vilket fängelse kan följa, t.ex. brott mot besöksförbud, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av ett sådant biträde (1 §). Målsägandebiträdet skall ta till vara målsägandens intressen i målet samt lämna stöd och hjälp till målsäganden. Målsägandebiträdet skall bistå målsäganden med att föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet, om detta inte görs av åklagaren (3 §). Målsägandebiträde förordnas på begäran av målsäganden eller när det annars finns anledning till det. Till målsägandebiträde får förordnas advokat, biträdande jurist på advokatbyrå eller någon annan som är lämplig för uppdraget. I huvudsak gäller rättegångsbalkens regler om rättegångsbiträde för målsägandebiträde (4 §). Målsägandebiträdet har rätt till ersättning enligt samma principer som gäller för ett biträde enligt rättshjälpslagen (5 §).

Av 13 a § förundersökningskungörelsen (1947:948) följer bl.a. att i de fall där brottet är sådant att det kan komma i fråga att förordna målsägandebiträde eller att meddela besöksförbud skall målsäganden så snart som möjligt underättas om de regler som gäller för förordnande därom.

Enligt vad utskottet har inhämtat från Rikspolisstyrelsen och Riksåklagaren är problemet med att inte alla målsägande som är i behov av ett målsägandebiträde under förundersökningen får det uppmärksammat inom myndigheterna. En översyn av gällande föreskrifter på området samt behovet av ytterligare utbildningsinsatser görs för närvarande där.

Utskottet har inhämtat att Rikspolisstyrelsen, Riksåklagaren och Domstolsverket i samband med arbetet med det ovan nämnda regeringsuppdraget att utarbeta en metod för kvalitetsutveckling inom brottsofferområdet har genomfört en enkätundersökning bland målsägande. I enkätundersökningen, som genomfördes i samband med domstolsförhandlingar, svarade målsägandena bl. a. på frågan om de under förundersökningen fick någon information från polisen om möjligheterna att få ett målsägandebitråde förordnat för sig. Undersökningsresultatet bearbetas och analyseras för närvarande vid Rikspolisstyrelsen. Bedömningen inom Rikspolisstyrelsen är att polisens insatser att informera målsägandena om möjligheterna att få målsägandebitråde varierar från polisman till polisman. Insatser för att förmå alla polismän att ta ett lika stort ansvar i detta avseende kommer att vidtas.

Utskottet behandlade liknande yrkanden senast i februari 2002 (bet. 2001/02:JuU11 s. 21 f). Utskottet konstaterade då att den nuvarande regleringen på området ger möjlighet för de kvinnor som så önskar att få juridiskt biträde i de situationer som motionärerna då efterlyste.

Utskottet har – såvitt avser yrkandet i motion A242 – inte någon annan uppfattning idag. När det gäller begäran i motion Ju249 om möjligheten till rättsligt biträde innan polisanmälan gjorts kan utskottet i och för sig se situationer där viss juridisk rådgivning skulle kunna vara värdefull för brottsoffret. I dessa situationer torde dock stödbehovet i första hand vara av mer mänsklig karaktär, t.ex. för att få målsäganden att känna sig trygg och våga anmäla brottet. För att lämna sådant stöd torde främst socialtjänsten och brottsofferjourerna spela en viktig roll. Utskottet avstyrker bifall till motionerna Ju249 och A242 i nu behandlade delar.

I motionerna Ju250 och Ju369 (båda m) påtalas behovet av stödpersoner i olika sammanhang, bl.a. för målsäganden i domstol, för misshandlade kvinnor och till barn i familjer där det förekommer kvinnomisshandel.

En målsägande som skall höras med anledning av åklagarens talan får ha med sig en lämplig person som personligt stöd. En sådan stödperson skall om möjligt underrättas om rättegången (20 kap. 15 § rättegångsbalken). Stödpersonen har rätt att närvara vid rättegången. En stödperson har också rätt att närvara vid förhör under förundersökningen, om inte närvaron är till men för utredningen (23 kap. 10 § tredje stycket rättegångsbalken). En stödperson är till skillnad från målsägandebiträdet inte förordnad av rätten och har inte rätt till ersättning av allmänna medel.

Av 13 a § förundersökningskungörelsen (1947:948) följer bl.a. att målsäganden, då det inte är uppenbart att det inte behövs eller då det inte är förenat med betydande svårighet, så snart som möjligt skall ges information om reglerna för stödperson och om vilka myndigheter, organisationer och andra som kan lämna stöd och hjälp.

Utskottet har ingen annan uppfattning än motionärerna rörande betydelsen av att målsäganden får ett tillräckligt stöd under förundersökningen och i domstol. Systemet med stödpersoner fyller här en mycket viktig funktion. Mot vad som anförs i motionerna Ju250 och Ju369 måste utskottet anmärka

att det visserligen finns regler om stödpersoner i rättegångsbalken. Som framgått förordnas de emellertid inte av rätten. Det finns alltså, till skillnad från vad som gäller för målsägandebiträde, inga begränsningar i fråga om rätten till stödperson under förundersökning och rättegång. Utskottet kan inte se annat än att regleringen på området är ändamålsenligt utformad. Här behandlade motionsyrkanden är tillgodosedda genom gällande regler, och de bör avstyrkas.

Unga brottsoffer

I detta avsnitt behandlas olika åtgärder för att ge stöd till unga brottsoffer. Utskottet föreslår, bl.a. med hänvisning till gällande reglering och pågående utredningsarbete, att samtliga motionsyrkanden avslås. Jämför reservation 27 (m, fp, kd, c).

I motionerna Ju224 (kd), Ju234 (fp), Ju244 (s), Ju249 (c), Ju253 (m), Ju334 (s) och So510 (c) anförs att barn som bevittnar våld inom familjen bör ges brottsofferstatus i brottmålsprocessen och därmed bl.a. kunna inträda i rättegången och erhålla skadestånd.

Utskottet börjar med att anmärka att begreppet brottsoffer är okänt i den straffprocessuella lagstiftningen. Den som har blivit utsatt för ett brott är målsägande. Det sagda hindrar inte att en person som inte är målsägande ändå kan ha drabbats av verkningarna av ett brott och alltså i denna bemärkelse vara ett offer för brott. Detta kan t.ex. gälla barn i familjer där det förekommer våld. Ett sådant barn kan också, som strax framgår, ha rätt till skadestånd på civilrättsliga grunder.

Målsägande är den mot vilken brott är begånget eller som därav blivit förenämrad eller lidit skada (20 kap. 8 § fjärde stycket rättegångsbalken). En målsägande kan inträda i brottmålsrättegången som part när han eller hon framställer ett yrkande om ansvar eller skadestånd. I praxis har kretsen av personer som är att anse som målsägande och därmed kan inträda i processen som part hållits relativt snäv. I 20 kap. 13 § första stycket rättegångsbalken finns ett undantag för fall när någon dödats genom brott. I de fallen får den avlidnes anhöriga, t.ex. den avlidnes barn, samma rätt att som målsägande i brottmålsprocessen bl.a. föra talan med anledning av brottet. Av det nu anförda följer att ett barn som bevittnat icke dödligt våld inom familjen, men som själv inte blivit utsatt för någon brottslig handling, inte är att anse som en målsägande som kan inträda i brottmålsprocessen.

Den nu redovisade regleringen avser endast barnets processuella ställning i brottmålsprocessen. Barnets rätt till skadestånd på grund av åsamkad personskada, t.ex. i form av psykiskt lidande av övergående eller bestående art, regleras i skadeståndslagen (1972:207). För att barnet skall anses berättigat till sådant skadestånd krävs i och för sig inte att barnet blivit utsatt för ett brott, det avgörande för skadeståndsskyldigheten är om någon bedöms upp-

såtligen eller av vårdslöshet ha vållat barnets skada. En talan om sådant skadestånd handläggs som ett tvistemål vid tingsrätten.

Reglerna i rättegångsbalken om domstolens sammansättning och om sammanläggning av mål, s.k. kumulation, innebär ett hinder mot att ett brottmål rörande t.ex. misshandel mot barnets mor och ett tvistemål rörande barnets skadeståndstalan mot samma man som är åtalad i brottmålet läggs samman (jfr 1 kap. 3a–3b §§ samt 22 kap. 1 § rättegångsbalken).

Som nämnts ovan föreslår regeringen i propositionen Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m. (prop. 2002/03:53) att en ny särskild straffskärpningsgrund införs i 29 kap. 2 § brottsbalken. Enligt den föreslagna lydelsen av bestämmelsen skall såsom en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet – utöver vad som gäller idag – beaktas om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person. I den allmänna motiveringen till bestämmelsen anför regeringen att den främst syftar till att tydliggöra och markera att exempelvis brott mot närstående barn ofta bör åsättas ett högre straffvärde, just därför att barnet därigenom riskerar att berövas sin trygghet. Straffskärpningsgrunden är dock inte begränsad till att enbart gälla de fall då brottet riktat sig direkt mot ett barn utan bör omfatta även sådana fall då brottet förövats i närvaro av ett närstående barn, t.ex. i fall då ett barn tvingas bevittna att en förälder blir slagen av den andre föräldern (prop. 2002/03:53 s. 69 f). Utskottet anför härutöver att bestämmelsen också torde kunna komma till användning om en person som tillhör närståendekretsen t.ex. misshandlar, eller blir misshandlad av, en tredje person (se 2002/03:JuU1y).

I den nu nämnda propositionen redogör regeringen också för sina överväganden kring huruvida misshandelsbegreppet bör utvidgas, t.ex. vid s.k. psykiskt våld mot barn samt vid försummelse att tillgodose barnens behov. Regeringen redovisar också sin syn på om misshandelsbrott mot barn bör särregleras. Regeringen delar i dessa frågor Kommitténs mot barnmisshandel uppfattning i betänkandet Barnmisshandel – Att förebygga och åtgärda (SOU 2001:72) och stannar för att inte nu föreslå några förändringar i misshandelsbrottet.

I propositionen anför regeringen vidare att det finns skäl att fortsätta arbetet med nu aktuella frågor och därvid analysera om det finns möjligheter att ytterligare förstärka barns skydd mot våld i hemmet. Det får enligt regeringen inte råda något tvivel om att barn som direkt eller indirekt drabbas av våld ges ett så fullgott rättsligt skydd som möjligt (prop. 2002/03:53 s. 69).

Enligt 5 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) skall socialnämnden verka för att barn och ungdomar växer upp under trygga och goda förhållanden. I 5 kap. 11 § i samma lag anges att socialnämnden bör verka för att den som utsatts för brott och dennes anhöriga får stöd och hjälp. Ansvar för att barn får erforderlig barnpsykiatrisk behandling vilar på det landsting där barnet är bosatt.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att barns utsatta situation i familjer där våld förekommer på alla sätt måste uppmärksammas. Utskottet

instämmer också i vad regeringen anför i propositionen om stärkt skydd för barn i utsatta situationer om att barn som drabbas av våld måste ges ett så fullgott skydd som möjligt och välkomnar att regeringen avser att fortsätta arbetet med dessa frågor och analysera om det finns möjligheter att ytterligare förstärka barns skydd mot våld i hemmet.

Samhällets insatser för dessa barn måste prioriteras på olika sätt. Många av barnen är t.ex. i behov av barnpsykiatrisk behandling. Barnen och deras mödrar har också ofta ett behov av hjälp och stöd på olika sätt från bl.a. de sociala myndigheterna, såväl i en akut fas som mer långsiktigt. Den reglering som idag finns för detta stöd framstår enligt utskottet som i huvudsak ändamålsenligt utformad. Härtill kommer regeringens förslag i propositionen Stärkt skydd för barn i utsatta situationer. I denna del finns således en samsyn mellan utskottet och motionärerna. Utskottet är emellertid i detta sammanhang inte berett att förespråka en ändring av den nuvarande processrättsliga systematiken där i princip endast den som utsatts för brott är målsägande och kan inträda i brottmålsprocessen.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna Ju224, Ju234, Ju244, Ju249, Ju253, Ju334 och So510 i här aktuella delar.

I motion Ju251 (m) anføres att samhället bör öka stödet för unga brottsoffer. Motionären anför bl.a. att ungdomar som rånar andra ungdomar är ett ökande fenomen i främst Stockholm, men även i andra svenska städer, och anför att gärningsmannens kommun/socialdistrikt borde ha det ekonomiska ansvaret för stödet till brottsoffret.

Enligt 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2001:453) bör socialnämnden verka för att bl.a. den som utsatts för brott får stöd och hjälp. Av 2 kap. 2 § följer att det är socialtjänsten i den kommun där brottsoffret vistas som har ansvaret för detta stöd.

Ett exempel på konkreta insatser för unga brottsoffer är den verksamhet med stödcentrum för unga brottsoffer som bedrivs bl.a. i Stockholm. Den 1 juni 1999 startade Socialtjänstförvaltningen i Stockholms stad och Polismyndigheten i Stockholms län tillsammans en försöksverksamhet med ett stödcentrum för unga brottsoffer. Verksamheten riktar sig till alla unga brottsoffer – oavsett i vilken kommun eller stadsdel dessa bor – som polisanmält att de blivit utsatta för brott såsom personrån, misshandel, våldtäkt och olaga hot i City polismästardistrikt. Det övergripande syftet med verksamheten är att hjälpa och stödja brottsoffren samt att få gärningsmännen att upphöra med sin kriminella verksamhet. Verksamheten finansieras av socialtjänstförvaltningen (löner) och polisen (lokaler, telefon etc.). Inledningsvis erhöles även bidrag från Brottsofferfonden. I verksamheten, som permanentades år 2001, är tre socionomer anställda och dessutom är ett tjugotal frivilliga stödpersoner engagerade. Stödpersonerna är rekryterade bland juridikstuderande vid Stockholms universitet. Verksamheten bedrivs främst i form av stödsamtal till brottsoffren och medföljandestöd i samband med rättegångar. Härutöver erbjuds även medling mellan brottsoffer och gärningsman. Enligt uppgift från verksamhetsansvariga på Stödcentrum för unga brottsoffer etableras en

klientkontakt med ca 40 % av alla brottsoffer som kontaktas genom brev från centret. En verksamhet med den i Stockholm som förebild har startats i Eskilstuna kommun. Vidare planeras ytterligare ett projekt i Skärholmen och på sikt ett i Stockholms västra förorter.

Utskottet instämmer i vad motionären bakom motion Ju251 anför om behovet av stöd till unga brottsoffer. Utskottet ser också mycket positivt på den typ av verksamhet som bedrivs för unga brottsoffer i bl.a. Stockholm. Det är naturligtvis angeläget att det runt om i Sverige finns en genomtänkt form av stöd till brottsoffer, såväl unga som vuxna. Möjligheter finns att vid uppstartande av sådan verksamhet ansöka om visst statligt stöd, t.ex. från Brottsofferfonden och Brottsförebyggande rådet. Några tungt vägande skäl att överflytta det ekonomiska ansvaret för stöd till brottsoffer från offrets hemkommun till gärningsmannens kan utskottet inte se, särskilt som stödinsatserna för brottsoffret lämpligen ges i brottsoffrets hemkommun. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion Ju251 i nu behandlad del.

Reservationer

1. Allmänt om brottsoffer (punkt 1)

av Johan Pehrson (fp), Beatrice Ask (m), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Johan Linander (c), Hillevi Engström (m) och Karin Granbom (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna 2002/03:Ju320 yrkande 1, 2002/03:Ju364 yrkande 17 och 2002/03:Ju369 yrkande 1 samt avslår motionerna 2002/03:Ju312 yrkande 2 och 2002/03:So451 yrkande 1.

Ställningstagande

En viktig uppgift för rättsväsendet är att skipa rättvisa och att återupprätta brottsoffret. Att utreda brott, gripa och lagföra gärningsmannen är fortfarande rättsstatens första och viktigaste skyldighet gentemot brottsoffren. I detta ligger även att straffsystemet kan uppfattas som rättvist och att påföljderna blir tillräckligt ingripande.

Att utsättas för brott utgör en grov och allvarlig kränkning av den personliga integriteten. Det är därför mycket viktigt att samhället i sitt bemötande av brottsoffer ger dem sitt reservationslösa stöd. Två grundläggande principer måste därför gälla i mötet mellan den som utsatts för brott och myndigheter av skilda slag. För det första skall brottsoffrets rättigheter ges samma prioritet som den misstänktes. För det andra får myndigheter aldrig agera så att brottsoffrets problem på något sätt ökar.

Det bör ankomma på regeringen att beakta det anförda i det fortsatta arbetet med att förbättra situationen för brottsoffren.

Detta innebär att vi ställer oss bakom motionerna Ju320, Ju364 och Ju369 i nu behandlade delar. Övriga här behandlade motioner bör däremot inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

2. Allmänt om brottsoffer (punkt 1)

av Leif Björnlod (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 2. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:So451 yrkande 1 samt

avslår motionerna 2002/03:Ju312 yrkande 2, 2002/03:Ju320 yrkande 1, 2002/03:Ju364 yrkande 17 och 2002/03:Ju369 yrkande 1.

Ställningstagande

Vi lever idag i ett samhälle där kön är den mest genomgripande kategorisering som existerar. Denna könsmaktsordning innebär att kvinnor systematiskt underordnas män och att kvinnor utsätts för våld och övergrepp av män. Myndigheterna inom rättsväsendet spelar en nyckelroll för arbetet mot bl.a. sexualiserat våld. Dessa myndigheters arbete med samverkan och utbildning rörande sexualiserat våld bör följas upp. Regeringen bör i regleringsbrevet för dessa myndigheter ange krav på rapportering och utveckling av arbetet mot sexualiserat våld.

Detta innebär att jag ställer mig bakom motion So451 i nu behandlad del. Beträffande övriga här behandlade motioner instämmer jag med majoriteten.

3. Åtgärder mot våld mot kvinnor och barn (punkt 2)

av Alice Åström (v) och Johan Linander (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 3. Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna 2002/03:Ju208, 2002/03:Ju249 yrkande 8 och 2002/03:Ju348.

Ställningstagande

Våld mot kvinnor och barn måste bekämpas betydligt mer effektivt. Samhällets mål måste vara en nollvision avseende våld mot kvinnor och barn. För att uppnå detta krävs omfattande åtgärder. Alla samhällets aktörer måste se över vad som kan göras och samverka för att öka kvinnors och barns trygghet och förebygga brott. Riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att ta initiativ till ett åtgärdsprogram för att effektivt förebygga mäns hot och våld mot kvinnor samt för genomförande av en nationell nollvisionskampanj rörande våld mot kvinnor och barn.

Detta innebär att vi ställer oss bakom motionerna Ju208 och Ju348 samt motion Ju249 i nu behandlad del.

4. Haverikommission vid dödligt våld (punkt 3)

av Johan Pehrson (fp), Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m), Johan Linander (c), Hillevi Engström (m) och Karin Granbom (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 4. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:Ju234 yrkande 1 och 2002/03:Ju253 yrkande 1.

Ställningstagande

Att någon berövas livet efter våld inom hemmets fyra väggar är inte bara ett familjetrauma, utan också ett misslyckande för samhället. Varje gång en kvinna eller ett barn mister livet genom ett brott begånget av en närstående bör en utredning göras om de bakomliggande orsakerna och hur katastrofen hade kunnat undvikas. Det kan t.ex. handla om hur och i vilken utsträckning polisen och de sociala myndigheterna agerat för att ge kvinnan eller barnet skydd. Genom tillsättande av en sådan "haverikommission" kan vi lära av misstagen, förbättra det förebyggande arbetet och även verka för att samhällets resurser används på det bästa och mest effektiva sättet.

Enligt vår mening bör en försöksverksamhet med dödsorsaksutredningar avseende såväl barn som kvinnor genomföras. Beträffande dödsorsaksutredningar avseende barn kan en sådan verksamhet starta genast eftersom saken redan är tillräckligt utredd. Regeringen bör få i uppdrag att vidta erforderliga åtgärder med anledning av vad vi anfört.

Det sagda innebär att vi ställer oss bakom motionerna Ju234 och Ju253 i berörda delar.

5. Trygghetspaket för hotade kvinnor (punkt 5)

av Johan Pehrson (fp), Ragnwi Marcelind (kd) och Karin Granbom (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 5. Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna 2002/03:Ju234 yrkande 6, 2002/03:Ju363 yrkandena 1–3 och 2002/03:A242 yrkande 37 samt avslår motion 2002/03:Ju288.

Ställningstagande

Det är av största vikt att hotade kvinnor har tillgång till trygghetspaket och larm. Även hotade vittnen bör ha rätt till sådan utrustning. Enligt vår uppfattning måste utrustning av detta slag finnas tillgänglig för alla som har behov av den. Idag förekommer det att hotade personer får stå i kö för att få skyddsutrustning, vilket vi finner oacceptabelt. Även annat skydd såsom hundar och livvakt bör finnas tillgängligt för den som har behov av det. Hotade kvinnor bör också få möjlighet att i undantagsfall använda någon form av tårgas- eller pepparspray i självförsvar. Det får ankomma på regeringen att undersöka de faktiska behoven och återkomma till riksdagen med förslag på tilläggsbudget om det behövs.

Det anförda innebär att vi ställer oss bakom motionerna Ju234, Ju363 och A242 i här behandlade delar. Motion Ju288 bör däremot avslås av riksdagen.

6. Utvärdering av fridskränkingsreformen (punkt 6)

av Johan Pehrson (fp), Beatrice Ask (m), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Hillevi Engström (m) och Karin Granbom (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 6 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anføres i reservation 6. Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna 2002/03:Ju260, 2002/03:Ju363 yrkande 7 och 2002/03:A242 yrkande 33.

Ställningstagande

Avsikten med den nya bestämmelsen om grov kvinnofridskränkning var att mindre grova men upprepade brott mot samma kvinna skulle bedömas som allvarligare brott än vad som varit fallet tidigare. Vid en första uppföljning av tillämpningen av lagen, utförd av BRÅ, har det visat sig att endast en mindre del av alla polisanmälningar om grov kvinnofridskränkning lett till åtal och att straffen för brottet legat relativt lågt i förhållande till den tillämpliga straffskalan. Regeringen bör snarast genomföra en utvärdering av den nya lagen och utifrån resultaten föreslå ändringar i lagstiftningen.

Detta innebär att vi ställer oss bakom motion Ju260 samt motionerna Ju363 och A242 i nu behandlade delar. Motion Ju234 i nu behandlad del bör däremot avslås.

7. Straffskalan för grov kvinnofridskränkning (punkt 7)

av Johan Pehrson (fp), Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m), Hillevi Engström (m) och Karin Granbom (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anføres i reservation 7. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Ju234 yrkande 13.

Ställningstagande

Införandet av brottet grov kvinnofridskränkning var en angelägen reform som visat sig ha spelat en stor roll för att få fler förövare fällda för gärningar som tidigare hamnade i en juridisk gråzon. Vi anser dock att samhället skall se allvarigare på denna typ av brott och att straffminimum för kvinnofridsbrott därför skall vara fängelse minst ett år. Regeringen bör ges i uppdrag att återkomma till riksdagen med ett lagförslag med denna innebörd.

Detta innebär att vi ställer oss bakom motion Ju234 i nu behandlad del. Övriga här behandlade motionsyrkanden bör däremot, på av majoriteten anförda skäl, inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

8. Våldtäkt (punkt 8)

av Johan Pehrson (fp), Beatrice Ask (m), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Johan Linander (c), Hillevi Engström (m) och Karin Granbom (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 8 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 8. Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna 2002/03:Ju234 yrkande 14, 2002/03:Ju249 yrkande 17, 2002/03:Ju332 yrkande 3, 2002/03:Ju363 yrkandena 8 och 9 samt 2002/03:A242 yrkande 39 samt avslår motionerna 2002/03:Ju332 yrkandena 1 och 2 samt 2002/03:So451 yrkande 2.

Ställningstagande

Vi anser att det förhållande att en kvinna själv försatt sig i vanmakt, t.ex. genom att berusa sig eller ta droger, inte bör medföra att den som utnyttjar kvinnans värlöshet och förgriper sig på henne sexuellt därför inte skall kunna dömas för våldtäkt. Vi anser att riksdagen nu bör ge regeringen till känna att den fortsatta beredningen av Sexualbrottskommitténs förslag bör inriktas särskilt på att bl.a. utarbeta ett förslag till lagstiftning med den innebörden att den som tilltvingar sig sexuellt umgänge genom att utnyttja offrets oförmåga att värja sig på grund av självförvållad berusning skall dömas för våldtäkt.

Detta innebär att vi ställer oss bakom motionerna Ju234, Ju249, Ju332, Ju363 och A242 i nu behandlade delar. Övriga här aktuella motionsyrkanden bör däremot avslås av riksdagen.

9. Påföljder för sexualbrott (punkt 9)

av Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Hillevi Engström (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 9 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 9. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:A315 yrkande 9 i denna del.

Ställningstagande

Straffen för sexualbrott är för låga i förhållande till hur allvarliga dessa brott är. Endast den nedre delen av straffskalan utnyttjas av domstolarna, något som måste ändras. Det får ankomma på regeringen att i samband med bered-

ningen av Sexualbrottskommitténs betänkande överväga åtgärder på området och återkomma till riksdagen med förslag på erforderlig lagstiftning.

Detta innebär att vi ställer oss bakom motion A315 i nu behandlad del.

10. Preskription av sexualbrott mot barn (punkt 10)

av Johan Pehrson (fp), Ragnwi Marcelind (kd), Johan Linander (c) och Karin Granbom (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 10. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Ju328.

Ställningstagande

Barn som utsätts för incestbrott förtränger ofta det inträffade. Det kan medföra att brottet inte uppdagas förrän långt senare, kanske inte förrän i vuxen ålder. I vuxen ålder kan brottsoffret behöva ytterligare tid för att överväga anmälan av brottet. Detta motiverar att det inte finns någon preskriptionstid för bl.a. incestbrott. Vid beredningen av Sexualbrottskommitténs betänkande bör regeringen beakta vad vi nu anfört. I sitt kommande förslag till lagstiftning på området bör regeringen utforma bestämmelsen om preskription av sexualbrott mot barn på så sätt att preskriptionstiden förlängs.

Detta innebär att vi ställer oss bakom motion Ju328.

11. Misshandel av kvinnor och barn (punkt 11)

av Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Hillevi Engström (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 11. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:Ju236 yrkande 3, 2002/03:Ju253 yrkande 4 och 2002/03:A315 yrkande 9 i denna del.

Ställningstagande

Vi anser att det är oacceptabelt att påföljden för misshandel mot en närstående kvinna stannar vid villkorlig dom med samhällstjänst. Det rör sig i dessa fall om allvarliga brott som regelmässigt bör rendera ett fängelsestraff. Även straffen för våld mot barn är regelmässigt för låga. Endast den lägre delen av straffskalan tillämpas av domstolarna. Regeringen bör låta utreda påföljdssystemet med avseende på dessa typer av brott och därefter återkomma till riksdagen med förslag på erforderliga lagändringar.

Detta innebär att vi ställer oss bakom motionerna Ju236, Ju253 och A315 i nu behandlade delar.

12. Könsstympning (punkt 12)

av Johan Pehrson (fp), Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m), Johan Linander (c), Hillevi Engström (m) och Karin Granbom (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 12 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 12. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Ju233 yrkandena 1 och 3.

Ställningstagande

Könstympning är ett mycket allvarligt brott och innebär en kränkning av den drabbades mänskliga rättigheter. Sådana brott måste därför bekämpas på ett kraftfullt och effektivt sätt. Trots straffskärpning och andra lagstiftningsåtgärder könstympas barn och unga kvinnor som bor i Sverige. Det sker antingen här eller i deras tidigare hemländer. Det har också visat sig att religiösa ledare uppmanat eller hjälpt föräldrar till möjligheten att könstympta sina barn. Såvitt vi känner till har ingen lagförts i Sverige för könstympning.

Effektiva åtgärder måste vidtas för att tillse att misstänkta fall kommer till polis och åklagares kännedom och resulterar i åtal och påföljande domstolsprövning. Det gäller inte bara dem som utför könstympningen utan även föräldrar som låter sina barn bli könstympade och rådgivare som förmår andra till brott mot könstymplingslagen. Om detta inte sker kan det tolkas som att könstympning är ett brott som samhället inte tycker att det är värt att beivra.

Det får ankomma på regeringen att vidta de åtgärder som föranleds av vad vi nu anfört. Detta innebär att vi ställer oss bakom motion 2002/03:Ju233 i nu aktuella delar.

13. Polisens insatser (punkt 14)

av Johan Pehrson (fp), Beatrice Ask (m), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Johan Linander (c), Hillevi Engström (m) och Karin Granbom (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 14 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 13. Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna 2002/03:Ju234 yrkande 2, 2002/03:Ju249 yrkande 10, 2002/03:Ju253 yrkande 5 och 2002/03:Ju363 yrkande 12 samt avslår motion 2002/03:A242 yrkande 34.

Ställningstagande

Vi anser att polisens insatser mot kvinnovåld måste förbättras. Det är dels en resursfråga, det behövs fler och bättre utbildade poliser, dels en fråga om

bättre rutiner och attityder bland poliserna. Våld inom hemmets väggar får inte betraktas som mindre allvarliga ordningsstörningar, utan måste tas på största allvar. Att utreda brott rörande våld inom familjen ställer särskilda krav på utredarnas kompetens och arbetssätt. Regeringen bör vidta åtgärder för att dels se till att polismyndigheterna är rätt organiserade för att bekämpa denna typ av brott, t.ex. genom inrättande av särskilda familjevårdsenheter, dels tillförsäkra att alla poliser får den utbildning och handledning som krävs för att de skall betrakta dessa brott som de allvarliga gärningar det rör sig om. Regeringen bör också vidta erforderliga åtgärder för att tillse att bestämmelsen i 2a § förundersökningskungörelsen (1947:948) om maximalt tre månaders handläggningstid vid bl.a. misshandel av barn efterföljs ute på polismyndigheterna.

Detta innebär att vi ställer oss bakom motionerna Ju234, Ju249, Ju253 och Ju363 i nu behandlade delar. Motion A242 i nu behandlad del bör däremot avslås.

14. Socialtjänstens skyldighet att anmäla brott (punkt 15)

av Beatrice Ask (m), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Johan Linander (c) och Hillevi Engström (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 15 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 14. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Ju279 yrkande 3.

Ställningstagande

Vi anser att det skall införas en lagreglerad skyldighet för socialtjänsten att polisanmäla alla brott rörande våld och hot mot person som kommer till dess kännedom. Personalen inom socialtjänsten har inte den typ av kompetens som krävs för att göra lämplighetsavvägningar av i vilka fall en polisanmälan bör göras. Med den tvingande bestämmelse som vi föreslår ökar möjligheterna till hjälp åt det drabbade offret samtidigt som möjligheterna till lagföring ökar och en del av mörkertalet synliggörs. Med en sådan ordning skulle många fall av t.ex. kvinnomisshandel som idag inte kommer till polisens kännedom bli anmälda.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag på erforderlig lagstiftning. Detta innebär att vi ställer oss bakom motion Ju279 i nu behandlad del.

15. Sekretessåtgärder till skydd för hotade kvinnor (punkt 16)

av Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Hillevi Engström (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 15. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Ju250 yrkande 2 samt avslår motion 2002/03:Ju249 yrkande 7.

Ställningstagande

Hotade och misshandlade kvinnor kan på olika sätt få sina personuppgifter skyddade för att kunna leva ett någorlunda normalt liv utan risk för att bli utsatta för hot eller våld från samma man. Dessvärre förekommer det alltför ofta att olika myndigheter av okunskap röjer kvinnans adress för mannen vilket leder till ökad otrygghet och annat lidande för kvinnan. Åtgärder måste vidtas så att sekretessbelagda uppgifter om kvinnan inte lämnas ut av misstag. Det får ankomma på regeringen att säkerställa att personalen på berörda myndigheter erhåller tillräcklig kunskap om regelverket på området.

Detta innebär att vi ställer oss bakom motion Ju250 i nu behandlad del. Motion Ju249 i nu behandlad del bör dock, på av majoriteten anförda skäl, avslås.

16. Sekretessåtgärder till skydd för hotade kvinnor (punkt 16)

av Johan Linander (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 16 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 16. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Ju249 yrkande 7 samt avslår motion 2002/03:Ju250 yrkande 2.

Ställningstagande

I de fall där hotbilden är så allvarlig att en kvinna och hennes eventuella barn måste få hjälp med att bl.a. flytta utomlands är det socialtjänsten som skall hjälpa till med det praktiska arrangemanget och finansiera flytten. Det har emellertid visat sig att socialtjänsten ibland inte har tillräcklig kompetens för att genomföra arrangemanget. Eftersom det är mycket viktigt att dessa kvinnor får kompetent hjälp vill vi flytta över ansvaret för det praktiska genomförandet och finansieringen till Rikspolisstyrelsen. Det får ankomma på regeringen att vidta de åtgärder som krävs för att åstadkomma detta.

Detta innebär att jag ställer mig bakom motion Ju249 i nu behandlad del. Motion Ju250 i nu behandlad del bör däremot inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

17. Bemötande av brottsoffer m.m. (punkt 17)

av Johan Pehrson (fp), Beatrice Ask (m), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Johan Linander (c), Hillevi Engström (m) och Karin Granbom (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 17. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:Ju249 yrkande 12, 2002/03:Ju312 yrkande 1, 2002/03:Ju320 yrkande 2 och 2002/03:Ju363 yrkande 17.

Ställningstagande

Vi anser att det är viktigt att på alla sätt öka brottsoffrens känsla av trygghet. Samtidigt är det också angeläget att se till att de känner sig delaktiga i den rättsprocess där de själva är målsägande. Det finns visserligen redan en skyldighet för polisen att informera den drabbade om utredningen och vart denne kan vända sig för att få hjälp och stöd. Informationen till brottsoffren fungerar emellertid i praktiken inte tillfredsställande. Ett sätt bland många att förbättra informationen till målsägandena skulle kunna vara att förse alla som polisanmäler ett brott med en informationsbroschyr innehållande svar på de vanligaste frågorna som brottsoffer har. Det är också mycket vanligt att åklagare varken träffar eller talar med målsäganden innan huvudförhandlingen äger rum. Enligt vår mening måste informationen till brottsoffren bli bättre.

Regeringen bör därför ges i uppdrag att snarast vidta åtgärder i syfte att förbättra bemötandet och informationen till brottsoffren i enlighet med vad vi nu har anfört.

Det anförda innebär att vi ställer oss bakom motionerna Ju249, Ju312, Ju320 och Ju363 i dessa delar.

18. Information om permissioner (punkt 18)

av Johan Pehrson (fp), Beatrice Ask (m), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Johan Linander (c), Hillevi Engström (m) och Karin Granbom (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 18 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 18. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Ju369 yrkande 3.

Ställningstagande

Det är inte ovanligt att personer som avtjänar fängelsestraff för övergrepp på t.ex. maka eller sambo i samband med permission gör sig skyldiga till nya brott mot samma målsägande. För att ge dessa brottsoffer en rimlig chans att

själva vidta de åtgärder som de finner nödvändiga och lämpliga för att skydda sig mot nya övergrepp anser vi att det skall införas en undantagslös skyldighet att informera brottsoffret om den dömdes permissioner. I samband därmed bör också frågor om säkerhet och skydd diskuteras.

Regeringen bör vidta de åtgärder som föranleds av vad vi nu anför.

Vi ställer oss alltså bakom motion Ju369 i här behandlad del.

19. Ökad kompetens inom rättsväsendet om brottsoffer (punkt 19)

av Johan Pehrson (fp), Beatrice Ask (m), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Johan Linander (c), Hillevi Engström (m) och Karin Granbom (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 19. Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna 2002/03:Ju249 yrkande 11, 2002/03:Ju250 yrkande 7, 2002/03:Ju253 yrkande 3 samt 2002/03:Ju363 yrkandena 13 och 18 samt avslår motion 2002/03:Ju283 yrkande 2.

Ställningstagande

Det är ytterst viktigt att det satsas ordentligt på utbildning inom rättsväsendets myndigheter samt andra myndigheter som kommer i daglig kontakt med brottsoffer. Utbildning behövs rörande bl.a. brottsoffrens situation och behov, om krishantering, kulturskillnader samt bakomliggande orsaker till våld mot kvinnor. Även barnkompetensen inom hela rättsväsendet måste öka.

Regeringen bör vidta erforderliga åtgärder för att säkerställa att adekvat och tillräcklig utbildning ges till sådan personal som vi nu omnämnt. Detta innebär att vi ställer oss bakom motionerna Ju249, Ju250, Ju253 och Ju363 i nu behandlade delar. Motion Ju283 i nu behandlad del bör däremot avslås av riksdagen.

20. Ökad kompetens inom rättsväsendet om brottsoffer (punkt 19)

av Alice Åström (v) och Leif Björnlod (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 20. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Ju283 yrkande 2 samt avslår motionerna 2002/03:Ju249 yrkande 11, 2002/03:Ju250 yrkande 7, 2002/03:Ju253 yrkande 3 samt 2002/03:Ju363 yrkandena 13 och 18.

Ställningstagande

Brottslighet mot kvinnor kännetecknas ofta av ett systematiskt förtryck av kvinnan som person. Brotten begås ofta i hemmet och spänner över ett vitt fält av brottskategorier. Det är vid mäns våld mot kvinnor ofta den systematiska kränkningen av kvinnan som karakteriserar kvinnans utsatta situation. Våldet kan eskalera i grad och omfattning, och det kan gå år utan att offret söker hjälp. När så äntligen sker är det initiala bemötandet mycket viktigt. Alla aktörer, bl.a. inom rättsväsendet, måste ha kunskap om de strukturer som är grunden för våld mot kvinnor och kunskap om hur mottagandet av dessa kvinnor skall ske.

Det får ankomma på regeringen att vidta de åtgärder som erfordras för att kunskaperna om våld mot kvinnor och de strukturer som detta våld grundas i ökar inom de myndigheter och instanser som kommer i kontakt med kvinnliga brottsoffer. Detta innebär att vi ställer oss bakom motion Ju283 i nu behandlad del. Övriga här behandlade motionsyrkanden bör, på de av majoriteten anförda skälen, inte föranleda någon åtgärd från riksdagen.

21. Kompetens om invandrarkvinnors situation m.m. (punkt 20)

av Johan Pehrson (fp), Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m), Hillevi Engström (m) och Karin Granbom (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 20 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 21. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:Ju250 yrkande 4, 2002/03:Ju279 yrkande 2 och 2002/03:Sf226 yrkande 11.

Ställningstagande

Många invandrarkvinnor lever i socialt utanförskap. Familjen är för många den enda trygghet de har i det nya landet. Många unga kvinnor från andra kulturer som försöker anpassa sig till det svenska samhället får problem att hantera situationen att både vara en god dotter och samtidigt leva ett normalt liv.

Det finns idag nästan ingen forskning inom detta område, men erfarenheten hos polis och kvinnojourer visar dock att anmälningarna om misshandel mot invandrarkvinnor har ökat. Det är angeläget att det finns tillräckligt med personal inom bl.a. polis- och åklagarväsendena samt de sociala myndigheterna som är särskilt utbildade på frågor om invandrarkvinnors situation och utsatthet.

Det får ankomma på regeringen att vidta erforderliga åtgärder, eventuellt i budgetsammanhang, för att tillse att större insatser görs för utbildning av personalen inom rättsväsendet om invandrarkvinnornas situation och särskilda behov. Detta innebär att vi ställer oss bakom motionerna Ju250, Ju279 och Sf226 i nu behandlade delar.

22. Ökad kompetens om samkönat partnervåld (punkt 21)

av Johan Pehrson (fp) och Karin Granbom (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 21 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 22. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:Ju234 yrkande 17 och 2002/03:L249 yrkande 13.

Ställningstagande

Det samkönade partnervåldet följer samma mönster som råder inom olikkönade parförhållanden. Samhällets insatser mot våld inom samkönade relationer brister ibland därför att kunskapen och förmågan att upptäcka och förstå det rör sig om partnerrelaterat våld saknas. För att motverka detta krävs framförallt utbildningsinsatser inom sjukvården, socialtjänsten samt inom polisen och de rättsvårdande myndigheterna.

Det får ankomma på regeringen att vidta erforderliga åtgärder för att sådana utbildningsinsatser kommer till stånd inom de statliga myndigheterna samt för att stimulera sådana insatser inom kommuner och landsting.

Detta innebär att vi ställer oss bakom motionerna Ju234 och L249 i nu behandlade delar.

23. Behandling av misshandlande män (punkt 22)

av Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Hillevi Engström (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 22 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 23. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Ju250 yrkande 8.

Ställningstagande

Män som misshandlar kvinnor är i stor omfattning i behov av vård och behandling. De måste motiveras till att bearbeta sitt aggressiva beteende gentemot kvinnor. Det finns idag metoder för behandling av män som misshandlar kvinnor. Det är också bra att ett forskningsbaserat nationellt behandlingsprogram för misshandlande män utarbetas inom kriminalvården. Metoderna för behandling av dessa män behöver dock utvecklas. Ytterligare forskning behövs inom detta område. Det får ankomma på regeringen att – om nödvändigt i budgetsammanhang – vidta de åtgärder som erfordras för att stimulera forskning inom detta område. Det anförda innebär att vi ställer oss bakom motion Ju250 i nu behandlad del.

24. Kriminalstatistik rörande sexuella övergrepp mot barn (punkt 23)

av Johan Pehrson (fp), Beatrice Ask (m), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Johan Linander (c), Hillevi Engström (m) och Karin Granbom (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 23 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 24. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Ju361 yrkande 2.

Ställningstagande

Vi anser att den statistik som finns att tillgå rörande sexuella övergrepp mot barn under 15 år inte är tillräcklig. Bland annat kan man inte av statistiken utläsa hur stor del av polisanmälningarna om sexualbrott mot barn under 15 år som leder till åtal och lagföring i domstol. Inte heller går det av kriminalstatistiken att utläsa hur stor del av sexualbrotten mot barn under 15 år som begås inom familjen. Det får ankomma på regeringen att vidta erforderliga åtgärder för att mer specifik statistik utarbetas på detta område.

Detta innebär att vi ställer oss bakom motion Ju361 i nu behandlad del.

25. Situationen för äldre och funktionshindrade brottsoffer (punkt 24)

av Alice Åström (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 24 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 25. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Ju283 yrkande 7.

Ställningstagande

Äldre och funktionshindrade är särskilt sårbara för att utsättas för brott. Brott mot dessa grupper är ofta dolda brott som begås i hemmet eller på en vårdinrättning. Gärningsmännen är inte sällan anhöriga eller personal på vårdinrättningarna, vilket gör offren än mer utsatta. Det är mycket viktigt att personal som kommer i kontakt med dessa grupper, t.ex. distriktssköterskor och läkare, har redskap för att på olika sätt kunna hjälpa offret. Den kartläggning som gjorts inom ramen för regeringens Råd för kvinnliga brottsoffer är bra. Mer behöver dock göras, bl.a. bör närmare utredas hur våld mot dessa grupper kan upptäckas och anmälas i större utsträckning och hur stöd till offren bäst utformas. Regeringen bör därför ge Brottsoffermyndigheten i uppdrag att genomföra ytterligare utredningsåtgärder avseende situationen för äldre och funktionshindrade brottsoffer.

Detta innebär att jag ställer mig bakom motion Ju283 i nu behandlad del.

26. Rättsligt biträde till kvinnliga brottsoffer (punkt 25)

av Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m), Johan Linander (c) och Hillevi Engström (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 25 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 26. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:Ju249 yrkande 9 och 2002/03:A242 yrkande 38.

Ställningstagande

Målsägandebiträde förordnas enligt min mening i för liten utsträckning i förhållande till det behov som finns och i många fall i ett för sent skede av processen.

Jag anser att flickor och kvinnor som utsatts för vålds- och sexualbrott men som inte vågar polisanmäla brottet i vissa fall bör kunna få hjälp av ett målsägandebiträde inför polisanmälan. Detta för att de bl.a. skall kunna få råd och information samt hjälp med att ansöka om skydd m.m. Den hjälpen skall idag kunna lämnas av socialtjänsten. Detta fungerar emellertid inte i praktiken då socialtjänstens personal ofta brister i de juridiska kunskaperna.

Jag anser att regeringen bör låta göra en översyn av de gällande reglerna på området och därefter återkomma till riksdagen med ett förslag till erforderlig lagstiftning. Detta innebär att jag ställer mig bakom motionerna Ju249 och A242 i nu behandlade delar.

27. Brottsofferstatus till barn som bevittnar våld inom familjen (punkt 27)

av Johan Pehrson (fp), Beatrice Ask (m), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Johan Linander (c), Hillevi Engström (m) och Karin Granbom (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 27 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 27. Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna 2002/03:Ju224 yrkande 3, 2002/03:Ju234 yrkande 11, 2002/03:Ju244, 2002/03:Ju249 yrkande 16, 2002/03:Ju253 yrkande 2, 2002/03:Ju334 och 2002/03:So510 yrkande 5.

Ställningstagande

Frågan om barns brottsofferstatus är komplicerad. Den berör centrala begrepp i straffprocessen. Enligt vår mening är frågan också angelägen; det handlar t.ex. om rätten att föra talan om skadestånd i brottmålsprocessen och om rätten till brottsskadeersättning. Enligt vår mening bör frågan snarast utredas.

Det får ankomma på regeringen att tillsätta en utredning med uppdrag att utreda dessa frågor. Detta innebär att vi ställer oss bakom motionerna Ju 224, Ju234, Ju244, Ju249, Ju253, Ju334 och So 510 i nu behandlade delar.

Särskilda yttranden

1. Europeiskt samarbete för bättre skydd av brottsoffer (punkt 4)

av Ragnwi Marcelind (kd).

Under senare år har brottsoffrens situation uppmärksammats i ökad grad i många länder. Men nationella insatser räcker inte alltid. För att vi med kraft skall kunna förbättra stödet till brottsoffren måste de nationella insatserna kompletteras med internationellt samarbete.

Brottsoffrens rättigheter anses idag vara något som varje land har att göra gällande långt utanför de egna gränserna. Normen för brottsoffrens rättigheter uttrycks klart och entydigt i FN-resolutionen från 1985 om grundläggande rättsprinciper för brottsoffer. I denna anges bl.a. att ett brottsoffer skall ha rätt till ersättning från gärningsmannen, rätt till ersättning från staten, rätt till medicinsk, social och psykologisk hjälp samt rätt att få tillgång till den egna processen.

Vi anser att Sverige liksom övriga medlemsstater inom EU gemensamt måste verka för att dessa viktiga principer får ett verkligt genomslag. De måste bli verklighet för många, fler inom och utom EU än vad som är fallet i dag. EU antog i mars 2001 ett rambeslut om brottsoffer som stärker brottsoffrens ställning. Brottsoffren skall nu garanteras vissa rättigheter, även när brottet begåtts utanför det egna landet men inom unionen. Europeiska kommissionen lämnade i oktober 2002 ett förslag till rådets direktiv om brottsofferersättning, innehållande bl.a. miniminormer för brottsoffers rätt till statlig ersättning samt regler för gränsöverskridande fall. Detta är ett positivt steg i rätt riktning. Vi vill understryka betydelsen av att arbetet med att utveckla det europeiska samarbetet för bättre brottsofferskydd fortsätter. Det är härvid också viktigt att man inom EU går från ord till handling och att dessa åtgärder får en reell betydelse för brottsoffren.

2. Stödperson (punkt 26)

av Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Hillevi Engström (m).

Stödpersoner för målsägande är ett mycket betydelsefullt inslag i brottmålsprocessen, särskilt vid våldsbrott begångna av en till brottsoffret närstående person. Vid bl.a. mål om grov kvinnofridskränkning utgör ofta rättegången en mycket påfrestande upplevelse för målsäganden. Det är viktigt att informationen om möjligheten att ha med sig en stödperson vid polisförhör och rättegång förbättras och verkligen når ut till alla berörda målsägande. Varje processuell möjlighet att underlätta för brottsoffret bör delges honom eller henne på ett klart och tydligt sätt och tidigt i processen.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden

2002/03:Ju208 av Rigmor Stenmark (c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en kampanj genomförs med mottot Nollvision mot kvinnovåld.

2002/03:Ju224 av Annelie Enochson (kd):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att barn får brottsofferstatus.

2002/03:Ju233 av Inger René (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att den som uppmanar till könsstympning av kvinnor bör kunna åtalas.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att misstänkta fall av könsstympning resulterar i domstolsprövning.

2002/03:Ju234 av Johan Pehrson m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tillsättandet av "haverikommission".
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förstärkning av polisen.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vapenlicens för tårgasspray.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om barn som brottsoffer i lagstiftningen.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om straffskärpning vid kvinnofridsbrott.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om våldtäktslagstiftningen.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om samkönat partnervåld.

2002/03:Ju236 av Bo Lundgren m.fl. (m):

3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av brottsbalkens regler om samhällstjänst i enlighet med vad som anförs i motionen om misshandelsbrott.

2002/03:Ju244 av Anita Jönsson och Jarl Lander (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ökat skydd för barn som på olika sätt drabbas av våld i hemmet.

2002/03:Ju249 av Johan Linander m.fl. (c):

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att lägga över ansvaret från kommunerna till Rikspolisstyrelsen när det gäller handläggning av ärenden som rör kvinnor som måste få en ny identitet samt lämna landet.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en nollvision för våld mot kvinnor och barn.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ökad rättshjälp för flickor och kvinnor.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om nya rutiner och attityder inom polisen när det gäller brott mot kvinnor och barn.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ökade satsningar på utbildning för poliser, personal inom rättsväsendet, socialtjänsten, primärvården samt tjänstemän inom kommuner och landsting.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om brottsoffers rätt till information om vad som händer efter en polisanmälan.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att barn som upplever familjevåld skall betraktas som brottsoffer.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en skärpning av våldtäktslagstiftningen.

2002/03:Ju250 av Catharina Elmsäter-Svärd m.fl. (m):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att åtgärder måste vidtas så att sekretessbelagda uppgifter inte läcker ut.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en stödperson till den misshandlade kvinnan.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att invandrarkvinnornas situation särskilt beaktas.

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en stödperson till barn i familjer där kvinnomisshandel förekommer.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av fortbildning och handledning för polisen och det övriga rättsväsendet.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om forskning.

2002/03:Ju251 av Lena Adelson Liljeroth (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ökat stöd till unga brottsoffer.

2002/03:Ju253 av Cecilia Magnusson och Anita Sidén (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om införande av dödsorsaksutredningar, s.k. haverikommission, vid mord på barn.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om psykisk misshandel av barn.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om barnkompetens i polisutredningar och domstolsprocesser där barn är inblandade.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om skärpt straff vid barnmisshandel.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inrättande av familjevåldsenheter inom polismyndigheterna.

2002/03:Ju260 av Jeppe Johnsson och Anita Sidén (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det nya brottet grov kvinnofridskränkning snarast utvärderas.

2002/03:Ju279 av Hillevi Engström (m):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att personal med specialistkompetens för ärenden rörande s.k. hedersproblematik skall finnas inom polis- och åklagarväsendet i hela landet.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om socialtjänstens skyldighet att alltid anmäla till polis eller åklagare om misstanke finns att en hjälpsökande utsatts för våld eller hot mot person.

2002/03:Ju283 av Rossana Valeria D. m.fl. (v):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kunskaperna om våld mot kvinnor och de strukturer som

detta våld grundas i måste öka hos alla de myndigheter och instanser som kommer i kontakt med brottsoffer.

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Brottsoffermyndigheten skall uppdras att särskilt utreda situationen för äldre och funktionshindrade brottsoffer.

2002/03:Ju288 av Elizabeth Nyström och Ulla Löfgren (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ta bort licenstvånget för pepparsprej.

2002/03:Ju312 av Mikael Oscarsson och Dan Kihlström (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att se över stödet och informationen till brottsoffer.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att all lagstiftning beträffande brottsoffer bör samlas i en brottsofferbalk.

2002/03:Ju320 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en ny strategi för hur stödet till brottsoffer skall utformas.
2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i förundersökningskungörelsen (1947:948) om att brottsoffrens delaktighet i rättsprocessen bör öka i enlighet med vad som anförs i motionen.

2002/03:Ju328 av Christer Skoog och Jan Björkman (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om slopande av preskriptionstid vid incestbrott.

2002/03:Ju332 av Claes Västerteg m.fl. (c):

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av 6 kap. 1 § första stycket brottsbalken, så att andra meningen förlängs med "eller att otillbörligt utnyttja person som befinner sig i vanmakt eller annat hjälplöst tillstånd eller lider av en psykisk störning".
2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av 6 kap. 3 § första stycket brottsbalken, andra meningen stryks.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att våldtäkt alltid är våldtäkt.

2002/03:Ju334 av Carina Ohlsson och Monica Green (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om möjlighet att begära skadestånd för barn som bevittnat våld.

2002/03:Ju341 av Ragnwi Marcelind m.fl. (kd):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att fortsätta arbetet med att utveckla det europeiska samarbetet för bättre brottsofferskydd.

2002/03:Ju348 av Peter Pedersen (v):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att regeringen i samverkan med berörda myndigheter tar fram ett åtgärdsprogram för att förebygga mäns hot och våld mot kvinnor.

2002/03:Ju361 av Ragnwi Marcelind m.fl. (kd):

2. Riksdagen begär att regeringen tar fram specifik statistik över de senaste årens anmälda sexuella övergrepp mot barn under 15 år.

2002/03:Ju363 av Ragnwi Marcelind m.fl. (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om skyndsamma åtgärder beträffande hjälpmedel för kvinnor som lever med överfallshot.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utsatta kvinnor skall få s.k. trygghetspaket, larm och pepparsprej.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att göra det lagligt för hotade kvinnor att använda pepparsprej i självförsvar.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av utvärdering av kvinnofridslagen.
8. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till en lagändring i 6 kap. brottsbalken om sexualbrott gällande våldtäktsbegreppet i enlighet med vad i motionen anförs.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att brottsoffrets beteende eller sexualhistoria inte skall ha någon betydelse när domstolen skall bedöma ansvarsdelen.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att handläggningstid vid barnmisshandel inte får överskrida tre månader.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utredningar om sexuella övergrepp på barn skall ha högsta prioritet och att handläggare av dessa ärenden måste ha hög kompetens.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att informationsinsatserna till brottsoffret förbättras under polisutredning.

18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om obligatorisk utbildning av dem som dagligen kommer i kontakt med brottsoffer.

2002/03:Ju364 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om åtgärder för att stärka brottsoffrens ställning.

2002/03:Ju369 av Beatrice Ask m.fl. (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att stärka brottsoffrens ställning.
3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om brottsoffers rätt till information vid gärningsmäns permissioner.
6. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag som vidgar rätten till stödperson för målsägande i domstol.

2002/03:L249 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ökade kunskaper om våld mot närstående i samkönade relationer.

2002/03:Sf226 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av att polisen breddar sin kulturella kompetens i syfte att bättre kunna informera om invandrarkvinnors rättigheter, kunna ta emot anmälningar om våld mot kvinnor och utreda dessa brott.

2002/03:So451 av Ulla Hoffmann m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om krav på återrapportering i regleringsbrev avseende arbete mot sexualiserat våld.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att beredningen av Sexualbrottskommitténs förslag skall påskyndas.

2002/03:So510 av Viviann Gerdin och Birgitta Sellén (c):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen vad i motionen anförs om att barn som lever i familjer där våld förekommer skall betraktas som brottsoffer.

2002/03:A242 av Annelie Enochson m.fl. (kd):

33. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av fredskränkingslagen, i enlighet med vad som anförs i motionen.
34. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att videofilmning bör användas i alla polisdistrikt för dokumentering av misshandel.

37. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behov av hjälpmedel för hotade kvinnor som utsätts för överfall.
38. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kvinnor som utsatts för misshandel eller våldtäkt skall erbjudas juridiskt biträde och psykolog- eller kuratorhjälp.
39. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en lagändring i 6 kap. brottsbalken om sexualbrott gällande våldtäktsbegreppet.

2002/03:A315 av Anders G Högmark m.fl. (m):

8. Riksdagen beslutar införa obligatorisk häktning för försök till brott, för vilket minst två års fängelse är föreskrivet i enlighet med vad som anförs i motionen.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om straffsätserna för vålds- och sexualbrott.